

**Dansk
Skoleforening
for
Sydslesvig**

**Læseplan
for
Dansk**

1. – 10. klassetrin

grundskolen, hovedskolen, realskolen,
fællesskolen og gymnasiet

2002

DANSK

Formål

Formålet med undervisningen i dansk er, at eleverne tilegner sig færdigheder og kundskaber i at forstå og anvende talt og skrevet dansk og at eleverne får lyst til at bruge sproget.

Undervisningen skal fremme den enkelte elevs personlige og sproglige udvikling.

Undervisningen skal udvikle elevernes bevidsthed om dansk kultur, sprog og sprogbrug.

Stk. 2. Undervisningen skal fremme elevernes oplevelse af sproget som en kilde til udvikling af personlig og kulturel identitet, der bygger på en æstetisk, etisk og historisk forståelse.

Undervisningen skal bidrage til, at eleverne opnår udtryks- og læseglæde samt øger deres indlevelse og indsigt i litteratur og anden fiktion.

Centrale kundskabs- og færdighedsområder i dansk

Sprog udvikles i et menneskeligt fællesskab og kan således være udtryk for et lands eller en gruppes kultur. Det er et socialt fænomen, situationsafhængigt og med et indhold.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

- Det talte sprog (lytte og tale)
- Det skrevne sprog (læse og skrive)
- Sprog, litteratur og kommunikation.

Dansk er et dannelsesfag, hvor de grundlæggende færdigheder og kundskaber skal udvikles som en helhed gennem hele skoleforløbet både i faget dansk, og når dansk indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De grundlæggende færdigheder og kundskaber i faget dansk angår elevernes personlige, sociale og kulturelle liv.

De centrale kundskaber og færdigheder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne kan:

- forstå og anvende talt dansk
- reagere på det på en måde, der passer til situationen
- udtrykke sig hensigtsmæssigt både i samtaler og i andre sammenhængende mundtlige fremstillinger
- læse og forstå fiktive og faktiske tekster
- udtrykke sig hensigtsmæssigt i sammenhængende skriftlige fremstillinger
- opnå kundskaber om samspillet mellem udtryk og indhold, mellem sprog og tekster og om kommunikation

Fagets kerne

Danskundervisningens grundlæggende færdigheder er at se, lytte, tale, skrive og læse.

Dansk sprog og litteratur er kernen i arbejdet med at udvikle elevernes færdigheder i at forstå, udtrykke sig ved hjælp af, eksperimentere med og argumentere om sprog, tekster og andre udtryksformer.

Undervisningen omfatter kundskaber om samspillet mellem udtryk og indhold og mellem sprog og litteratur og om kommunikation.

Sproget

Elevernes færdighed i at bruge sproget bevidst og varieret både mundtligt og skriftligt udvikles, og der arbejdes med at øge elevernes ordforråd og begrebsverden.

Eleverne udvikler deres færdighed i at give sprogligt udtryk for fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden i en form, der passer til situationen.

Arbejdet med sproget omfatter kundskaber om sprog og sprogbrug, herunder bevidsthed og viden om sprogformer, om sproglig stil og korrekthed og om sprogets virkemidler, funktioner og opbygning.

Desuden arbejdes der med forskelle og ligheder mellem dansk og tysk.

Ved arbejdet med sprogtilegnelse arbejdes der med strategier, der understøtter forståelsen af sproget og fremmer sprogproduktionen, ordbøger og andre opslagsværker.

At lytte og tale

Der arbejdes med elevernes færdigheder i at anvende talesprogets udtryksmidler og lytte aktivt både i samtale, ved fortælling og ved længere mundtlig fremstilling.

At skrive

Eleverne udvikler deres færdighed i at udtrykke sig skriftligt med sans for skriftsprogets og forskellige teksttypers særlige former og muligheder.

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne kan anvende og forholde sig til korrekt sprog, retstavning og tegnsætning.

Der arbejdes endvidere med elevernes færdighed i håndskrivning og brug af elektronisk tekstbehandling. Desuden arbejdes der med layout.

At læse

Elevernes færdighed i at læse sikkert og hurtigt med forståelse, indlevelse og indsigt i forskellige teksters og teksttypers egenart og virkemidler udvikles.

Der arbejdes med skønlitterær og faglig læsning og med forskellige læsemåder afhængigt af formålet med læsningen.

Litteratur

Gennem arbejdet med ældre og nyere litteratur skal eleverne tilegne sig kundskaber om dansk litteratur og kulturel tradition og udvikling.

Arbejdet med fortrinsvis dansk litteratur omfatter såvel umiddelbar oplevelse som færdigheder i fortolkning, vurdering og perspektivering på baggrund af analytisk fordybelse.

Der arbejdes med litterære genrer, fortælleteknik og virkemidler og med teksters etiske og æstetiske dimension.

Andre udtryksformer

Området andre udtryksformer er meget omfattende, og det vil være umuligt at arbejde i dybden med det hele. Derfor kan der udvælges nogle udtryksformer som til en vis grad ses som eksemplariske for alle udtryksformer.

Der arbejdes med lyd- og billedmedier i forskellig sammenhæng (trykte og elektroniske medier, billedkunst, film, drama).

Indholdsfortegnelse til læseplan for dansk 1. – 2. klassetrin

Læseplanens opbygning ☒	side 14
Læseplanens struktur ☒	side 14
Generelle bemærkninger ☒	side 14-16
Elevernes sproglige baggrund	
Dansk som dannelsesfag og som sprogfag	
Emneundervisning og samarbejde med andre fag	
Mål for sprog og læsning	
Evaluering	
IT i undervisningen	
Grammatiske betegnelser	
Faglige aktiviteter ☒	side 16
Fagligt stof og faglige områder ☒	side 16-20
Samtale	
Elevs og lærers fortællen	
Sprogindlæring	
Lærerens oplæsning	
Læseindlæring/læsestrategier	
Læseaktiviteter	
Skrivning af enkelte ord og sammenhængende forløb	
Trykbogstaver og grundskrift	
Computerskrivning	
Sang og sanglege	
Tegning, illustrering	
Drama/teater/situationsspil eller –lege	
Brug af skolebibliotekets forskellige tilbud	
Mål for sprog og læsning 1. klassetrin ☒	side 21
Mål for sprog og læsning 2. klassetrin ☒	side 22
Bilag: ☒	
Mål for børnehavens førskolegruppe	side 23
120 hyppigste ord	side 24
Oversigt over grammatiske betegnelser	side 25-26

Indholdsfortegnelse til læseplan for dansk 3. -6. klassetrin

Læseplanens opbygning ☒	side 29
Læseplanens struktur ☒	side 29
Generelle bemærkninger til dansk på 3. – 6. klassetrin ☒	side 29-32
Dansk som dannelsesfag og sprogfag	
Samarbejde med andre fag	
Mål for sprog og læsning	
Evaluerings	
IT i undervisningen	
Grammatiske betegnelser	
<u>Læseplan for 3. – 4. klassetrin</u>	
Faglige aktiviteter ☒	side 33
Fagligt stof og faglige områder ☒	side 33-39
Samtale	
Elevers og lærers fortællen og genfortællen	
Lærers og elevens oplæsning	
Forberedt læsning, stillelæsning ...	
Forberedt læsning	
Stillelæsning	
Højtlesning ...	
Fri selvstændig læsning	
Skærmlesning	
Sprog og tekster / sproglære	
Sprogiagttagelse	
Grammatik	
Tegnsætning	
Retstavning	
Individuel og fælles tekstproduktion	
Bundne opgaver	
Frie opgaver	
Håndskrivning og computerskrivning	
Brug af skolebiblioteket	
Andre aktiviteter	
Mål for sprog og læsning 3. klassetrin ☒	side 40
Mål for sprog og læsning 4. klassetrin ☒	side 41

Indholdsfortegnelse til læseplan for 5. – 6. klassetrin

Faglige aktiviteter ☒	side 42
Fagligt stof og faglige områder ☒	side 42-48
Samtale og diskussion	
Mundtlig fremstilling	
Fortælling	
Genfortællen	
Referat	
Resumé	
Beskrivelse	
Enkel sagsfremstilling	
Øvrige aktiviteter	
Lærerens og elevens oplæsning	
Læsning og læseindlæring / læsestrategier	
Fælles læsning	
Fri selvstændig læsning	
Skærmlæsning	
Sprog og tekster / sproglære	
Grammatik	
Tegnsætning og sætningsled	
Retstavning	
Litteraturforståelse	
Individuel og fælles tekstproduktion	
Bundne opgavetyper	
Frie opgavetyper	
Håndskrivning og computerskrivning	
Brug af skolebiblioteket	
Andre aktiviteter	
Mål for sprog og læsning 5. klassetrin ☒	side 49
Mål for sprog og læsning 6. klassetrin ☒	side 50
Bilag: ☒	
120 hyppigste ord	side 51
Grammatiske betegnelser	side 52-53

Indholdsfortegnelse til læseplan for dansk 7. – 10. klassetrin

Læseplanens opbygning ☒	side 56
Læseplanens struktur ☒	side 56
Generelle bemærkninger til læseplanen på 7. – 10. klassetrin ☒	side 56-59
Enhedslæseplan	
Dansk som dannelsesfag og som sprogfag	
Samarbejde med andre fag	
IT i undervisningen	
Grammatiske betegnelser	
Evaluering	
Bilag	
<u>3. forløb: Læseplan for 7. – 9. klassetrin</u> ☒	side 60-63
Faglige aktiviteter	
Fagligt stof	
Faglige områder	
Sprog og tekster	
Litteratur	
Tale og lytte	
Skrive	
Læse	
Se	
Andre udtryksformer	
<u>Vejledende bemærkninger til læseplanen for 7. – 9. klassetrin</u> ☒	side 63-71
1. Udtryk og indhold ☒	side 63
2. Skønlitteratur ☒	side 63-65
2.1 De skønlitterære genrer	
2.2 Børne- og ungdomslitteratur	
2.3 Arbejdet med skønlitteratur	
3. Sagprosa ☒	side 65-66
3.1 Sagprosaens genrer	
3.2 Arbejdet med sagprosa	
4. Sproglære ☒	side 66-67
4.1 Sprogiagttagelse	
4.2 Arbejdet med sproglære	
4.3 Grammatik	
4.4 Tegnsætning og sætningsled	
4.5 Retstavning	

5. Tale og lytte ☒	side 68
5.1 Samtalen	
5.2 Andre mundtlige fremstillingsformer	
6. Skrive ☒	side 68-69
6.1 Håndskrift, skriftpleje og skrivning på tastatur	
7. Læse ☒	side 69
7.1 Læseundervisningen i 3. forløb	
8. Se ☒	side 70
Bilag: ☒	
"Vurdering af sprog og læsning 9. klasse – hovedskolen – dansk"	side 71
<u>3. forløb: Læseplan for 10. klassetrin</u> ☒	side 72-75
Faglige aktiviteter	
Fagligt stof	
Faglige områder	
Sprog og tekster	
Litteratur	
Tale og lytte	
Skrive	
Læse	
Se	
Andre udtryksformer	
<u>Vejledende bemærkninger til læseplanen for 10. klassetrin</u> ☒	side 75-88
1. Udtryk og indhold ☒	side 75
2. Skønlitteratur ☒	side 76-77
2.1 De skønlitterære genrer	
2.2 Børne- og ungdomslitteratur	
2.4 Arbejdet med skønlitteratur	
3. Sagprosa ☒	side 77-78
3.1 Sagprosaens genrer	
3.3 Arbejdet med sagprosa	
4. Sproglære ☒	side 78-80
4.1 Sprogiagttagelse	
4.2 Arbejdet med sproglære	
4.3 Grammatik	
4.4 Tegnsætning og sætningsled	
4.6 Retstavning	

5. Tale og lytte ☒	side 80
5.1 Samtalen	
5.3 Andre mundtlige fremstillingsformer	
6. Skrive ☒	side 81
6.2 Håndskrift, skriftpleje og skrivning på tastatur	
7. Læse ☒	side 82
7.2 Læseundervisningen i 3. forløb	
8. Se ☒	side 82
Bilag: ☒	
”Vurderingskriterier til brug ved realeksamen i dansk stil...”	side 83-84
”Vurderingskriterier til brug ved realeksamen i mundtlig dansk...”	side 85-86
Grammatiske betegnelser	side 87-88

DANSK

Læseplan for 1. – 2. klassetrin

Læseplan for dansk 1. – 2. klasse

Læseplanens opbygning

Læseplanen er opbygget i forløb:

1. forløb: 1. – 2. klassetrin
2. forløb: 3. – 4. klassetrin og 5. – 6. klassetrin
3. forløb: 7. – 9. klassetrin og 10. klassetrin (enhedslæseplan for hovedskole, realskole, fællesskole og gymnasiet).

Læseplanens struktur

Læseplanen er inddelt i tre hovedområder:

- **Faglige aktiviteter**
- **Fagligt stof**
- **Faglige områder**

I læseplanen for 1. – 6. klassetrin er ”Fagligt stof” og ”Faglige områder” behandlet under samme afsnit med uddybende og vejledende bemærkninger.

Generelle bemærkninger om begynderundervisningen i dansk på 1. – 2. klassetrin **Elevernes sproglige baggrund**

Når eleverne starter i 1. klasse, har de fleste været to – tre år i en dansk børnehaven. Her har de mødt det danske sprog og lært de grundlæggende færdigheder. De fleste elever har tysk som deres førstesprog og dansk som deres andetsprog. Derudover har eleverne forskellige sproglige forudsætninger betinget af forskelle i hjemmenes sproglige vaner.

Denne forskel i den sproglige kompetence hos eleverne er en udfordring til skolen og dens måde at organisere den første sprogundervisning på.

Indlæring af det danske sprog er en central opgave i såvel børnehaver som skoler. Det forløb, som børnene i børnehaven har deltaget i, bygges der videre på i 1. klasse. Målene for børnehavernes førskolegruppe er et væsentligt udgangspunkt for undervisningen på 1. klassetrin (se bilag: ”Mål for børnehavens førskolegruppe”). Desuden danner evalueringen af førskolebørnene grundlag for samtaler mellem pædagoger og lærere i den kommende 1. klasse. Denne samtale har til hensigt at lette overgangen fra børnehaven til skole, at informere om børnenes udvikling, herunder deres sproglige udvikling og at lokalisere børn med specifikke indlæringsvanskeligheder.

Dansk som dannelsesfag og som sprogfag

Sigtet med undervisningen i faget dansk er at give eleverne sproglig kompetence, der er modersmålsnærende for derigennem at gøre eleverne funktionelt tosprogede. Fagets dannelses-side berører den personlige udvikling, der bl.a. påvirkes gennem det stof, der arbejdes med og

gennem det sprog, man modtager og udtrykker sig med. Dansk er således både et humanistisk dannelsesfag og et sprogfag.

Desuden er dansk undervisnings sproget i skolen, når det gælder alle andre fag bortset fra faget tysk.

Dette stiller store krav ikke blot til dansklærerne, men også til skolens øvrige faglærere. I valg af pædagogik må læreren derfor være opmærksom på dette forhold. Det medfører, at især begynderundervisningen bygger på sproget som erfarings- og oplevelsesfelt, og ikke blot som middel til at udtrykke sig. I begynderundervisningen skal barnet møde sproget i meningsfulde sammenhænge, idet sprog og handling kædes sammen. Sproget indlæres ved efterligning og hyppige gentagelser.

Emneundervisning og samarbejde med andre fag

I fagene dansk og tysk arbejdes der ofte med de samme indholdsmæssige elementer. Af hensyn til en hensigtsmæssig indlæring i begge fag bør dansklæreren og tysklæreren derfor så tidligt som muligt indgå i et pædagogisk og fagligt samarbejde.

Danskfaget har derudover ofte en central placering, når det gælder tværfagligt samarbejde. I begynderundervisningen vil det være af stor betydning, at der foregår et tæt samarbejde mellem alle klassens faglærere, og at der etableres tværfaglige undervisningsforløb. Dette vil styrke elevernes opfattelse af faget som en del af en større helhed og som et redskab, der kan anvendes i skolens øvrige fag. Også af hensyn til den sproglige udvikling er en emnebaseret undervisning en fordel, idet der således skabes rammer for en fælles erfaringsverden.

Mål for sprog og læsning

I forlængelse af læseplansafsnittet for 1. og 2. klassetrin er der udarbejdet ”Mål for sprog og læsning 1. klassetrin” og ”Mål for sprog og læsning 2. klassetrin”. De beskrevne mål er forpligtende på samme måde som læseplanen for 1. og 2. klassetrin.

Evaluerings

Evaluerings forstås som en vurdering af den enkelte elevs udvikling på forskellige områder. Den er en del af en kontinuerlig dialog mellem elev, forældre og lærer og indeholder elementer af tilbagemelding, rådgivning og vejledning, som åbner for nye perspektiver. I evalueringen indgår også ”Mål for sprog og læsning”.

IT i undervisningen

IT i undervisningen gælder alle skolens fag. I læseplanen for dansk i 1. og 2. klasse er IT nævnt de steder, hvor det er relevant. Der er ligeledes udarbejdet en samlet beskrivelse af IT i undervisningen, hvor man kan få et overblik over hele IT forløbet. Et samarbejde med klassens øvrige lærere kan sikre, at man ved fælles hjælp når de mål, der er beskrevet.

Grammatiske betegnelser

For at give eleverne mulighed for større sammenlignelighed i sprogfagene skal der i alle sprogfag

anvendes de latinske grammatiske betegnelser. Dette gælder allerede fra den første grammatikundervisning. De latinske betegnelser er vedlagt som bilag.

1. forløb: Læseplan for 1. – 2. klassetrin

Hovedvægten lægges på arbejdet med de elementære læse-, skrive- og stavefærdigheder. De grundlæggende færdigheder i dansk er:

- at se
- at lytte
- at tale
- at læse
- at skrive

Der henvises i øvrigt til ”Formål” og ”Centrale kundskabs- og færdighedsområder i dansk”.

Faglige aktiviteter

Undervisningen omfatter

- samtale
- elevs og lærers fortællen
- sprogindlæring
- lærerens oplæsning
- læseindlæring/læsestrategier
herunder indlæring af de tre alfabeter: Det enkelte bogstavs navn, fonem og grafem
- læseaktiviteter: højtlesning, stillelesning, fri selvstændig læsning
- skrivning af enkelt ord og sammenhængende forløb
- trykbogstaver, grundskrift
- computerskrivning
- sang og sanglege
- tegning, illustrering
- drama/teater/situationsspil eller –lege
- brug af skolebibliotekets forskellige tilbud.

Fagligt stof og faglige områder

Samtale

Samtalen er en balance mellem at lytte og tale. I de planlagte samtaler lægges der vægt på indlæring af bestemte ord/begreber. Der trænes i at lytte aktivt, idet der derved skabes grundlag for forståelse og mulighed for erkendelse af egen og andres situation.

Sproglig korrektion bør udøves varsomt for ikke at bremse elevernes lyst til at formulere sig.

Samtalen kan tage udgangspunkt i fælles og/eller egne oplevelser fra elevernes hverdag og nære

omgivelser. Indfaldsvinklen kan også være en tekst læst af læreren.

Elevers og lærers fortællen

Udgangspunktet kan være at fortælle om egne oplevelser, fortælle om konkrete ting, billeder, noget set eller hørt. At fortælle er at tilegne sig det, man fortæller ved at bruge sine egne ord og er således nært knyttet til samtalen.

Sprogindlæring

Det er vigtigt at bruge tid på samtalen for både at udvikle elevernes begrebsverden, men også for at vænne eleverne til evt. nye sproglige adfærdsformer i skolen.

Sproget knyttes til handlinger og oplevelser fra elevernes hverdag, idet sprog og handling på dette trin bør følges ad.

Det organiserede samtaleforløb kræver træning i at lytte og i at tale, og desuden kræver det opmærksomhed og koncentration.

De forskellige sproglige forudsætninger giver en spredning i klassen, der nødvendiggør individuelle hensyn.

Ved sprogindlæring arbejdes der med sprogiagttagelse og sprogfærdighed, hermed sættes der fokus på områderne:

- lytteøvelser,
- artikulationsøvelser,
- begrebsdannelse,
- sætningsbygning
- aktiv sprogfærdighed.

Eleverne øves i at kunne lytte og forstå instruktioner og indholdet i fortællinger ved bl.a. at gengive indholdet. Ved samtaler, sproglege og ved rim og remser trænes den sproglige opmærksomhed, som så kan udnyttes ved bogstavindlæringens lydøvelser.

Sproglige artikulationsøvelser kan bl.a. være rim og remser, sange og træning i at kunne sige bogstavernes lyde.

Eleverne bør trænes i at udtale ord og sætninger tydeligt og korrekt, men man bør være varsom med at korrigere dem.

Elevernes basisordforråd udvides ved:

- samtaler,
- fælles oplevelser,
- emneundervisning,
- tilrettelagt forløb, hvor der lægges vægt på og indlæres bestemte begreber fra forskellige områder.

Ved samtaler, fælles oplevelser og ved emneundervisning udvides elevernes basisordforråd. Der arbejdes med mundtlige aktiviteter som spørgsmål/svar, genfortælling, selvstændig fortællen, små situationsspil og andre aktiviteter, der styrker det mundtlige sprog.

Lærereens oplæsning

Gennem oplæsning kan eleverne få en oplevelse, der skaber grobund for læselyst og sproglig udvikling. Eleverne får erfaringer med forskellige fortællestrukturer og genrer og kan opleve sprogets æstetiske muligheder, bl.a. rim, rytme, ordspil og symboler.

Læreren har øjenkontakt med eleverne og kan indlægge forklaringer af ord og begreber.

Oplæsning er desuden en god lytteøvelse, der samtidig giver mulighed for at styrke elevernes ordforråd og udvide deres begrebsverden.

Oplæsning giver stof til fælles oplevelser og fælles samtaler i klassen.

Meddigtning øger elevernes lytteopmærksomhed. Læreren kan forskellige centrale steder i teksten stoppe oplæsningen og få eleverne til at komme med forslag til, hvad der nu vil ske. Forslagene diskuteres og deres sandsynlighed vurderes.

Læseindlæring/ læsestrategier

En god sproglig udvikling, erfaring, viden og oplevelser er nogle vigtige forudsætninger for læsning. Forudsætninger for læsning kan udvikles ved oplevelser, oplæsning, samtale og sproglig opmærksomhed, hvor eleven bl.a. er bevidst om, at der til hvert fonem svarer et grafem.

Desuden skal eleverne være i besiddelse af relevante og sikre afkodningsstrategier.

Læsestrategier

Det er af afgørende betydning, at det er **bogstavernes og bogstavkombinationernes lyde**, der anvendes. Ved at anvende bogstavernes lyde vil eleven lære en grundlæggende teknik, der sætter eleven i stand til at læse lydrette ord ved at sætte bogstavernes forskellige lyde sammen (syntese). Denne læsestrategi baserer sig på skriftsprogsnormer og har den store fordel, at der er sammenfald mellem en stor del af bogstavernes lyde på dansk og tysk, hvorimod bogstavernes navne ikke er ens.

Når eleverne er sikre i bogstavernes lyde, i analyse og syntese går man videre med at arbejde med stavelser.

Ved at arbejde med **stavelser** vil man sætte eleven i stand til at kunne analysere længere ord. Der læres, at antal stavelser er lig med antal vokaler i et ord. Den fonetiske/lydlige stavelsesdeling (en stavelsesdeling, der følger talerytmen) anvendes i begynderundervisningen (eks. hu-se-ne). Visuelt trænes der ved at prikke under vokalerne og opdele ordet i stavelser (analyse). Ved at sammenkæde stavelser til ord både auditivt og visuelt trænes stavelsessyntesen.

Det danske sprog består imidlertid også af en række **ikke-lydrette ord** (fx jeg, mig, dig, sig, de).

Mange af disse ord findes i betegnelsen over de 120 hyppigste ord (se bilag: 120 hyppigste ord).

Desuden kan det dreje sig om centrale ord fra undervisningen. Ikke-lydrette ord indlæres efter **ordbilledmetoden**. Træning af de enkelte ord kan fx foregå ved

- at ordet forbindes med en tegning,
- gentagende læsning,
- afskrift,
- kombination af ord og billede
- brug af ordkort
- vægordbøger

og ordene vil således efterhånden blive en del af elevens ordforråd og dermed kunne anvendes til skriftlige aktiviteter.

Desuden kan eleven benytte sig af strategier, som knytter sig til kendskab til emnet, til begreber i teksten eller til illustrationer, dvs. at **ordene læses kontekstafhængigt**. En stærk støtte hertil er **elevernes forforståelse** af teksten.

Eleverne skal efterhånden kende de tre alfabeter: bogstavernes fonem (lyd), grafem (tegn) og navn.

Læseaktiviteter: højtlesning, stillelesning, fri selvstændig læsning

Der er tre læseaktiviteter, som er grundlæggende for læseudviklingen hele skoleforløbet igennem: lærerens oplæsning (se dette afsnit), elevens læsning af kendt tekst, fx læsebog, og elevens læsning af ukendt tekst.

Fælles tekster læses højt efter gennemarbejdning i klassen. Dette kan både være højtlesning i kor og individuelt. Desuden trænes eleverne i stillelesning efter den første læseindlæring er kommet i gang. Der arbejdes med genfortælling af en læst tekst, med spørgsmål og svar – i begyndelsen mundtligt, senere også små lette skriftlige spørgsmål. Desuden kan der arbejdes med illustrering af læste tekster og med dramatisering af en læst tekst.

Senere i indlæringsforløbet trænes der i læsning af ukendte tekster ved fælles højtlesning, stillelesning og selvstændig læsning af letlæsningsbøger.

I forbindelse med brug af undervisningsprogrammer på edb og arbejdet med skrivning på tastatur arbejdes der også med skærmlæsning i løbet af 1. og 2. klasse.

Skrivning af enkelte ord og sammenhængende forløb

Ved indlæring af de første bogstaver er der behov for at kunne skrive. Men inden da vil der allerede være elever, der kan skrive deres eget navn og muligvis også andre ord eller korte sætninger. Det vil således være oplagt at tage udgangspunkt i de erfaringer, eleverne har med læsning og skrivning, når de begynder i skolen. Elever, som imiterer de voksnes læse- og skriveaktiviteter, udvikler ofte langt hurtigere funktionelle læse- og skrivefærdigheder.

I selve skriveundervisningen vil man i starten koncentrere sig om enkeltord, men man bør hurtigt arbejde med ordforbindelser, sætninger og små hele tekster. Dette kan gøres ved at nedskrive ord fra tekster eleverne har læst. Der kan skrives ord og sætninger, der har med et bestemt emne at gøre, og man kan benytte sig af små hverdagsgenrer som huskesedler, ønskesedler, små beskeder til hjemmet, julekort og indbydelser. Lege kan rumme skriftlige opgaver (posthus, købmand, bus, tog osv.).

Retstavning begynder allerede indirekte den dag, eleven lærer at læse det første ord og senere, når ord skal skrives. Man bør tilstræbe, at basisordene i den første skriveundervisning er korrekte, men skriver eleverne mere selvstændige tekster, bør man være mere varsom med rettelser. De kan virke hæmmende for skrivelysten og skabe unødigt usikkerhed hos eleven. Ligeledes bør man være opmærksom på at skelne mellem fejl, der er almindelige for udviklingstrinnet, fx lydret skrivning af ikke lydrette ord, og fejl, der kan skyldes særlige problemer hos eleven.

Trykbogstaver, grundskrift

I forbindelse med skrivning af bogstaver og ord, lægges der vægt på selve disciplinen skrivning. Der arbejdes med skriveforberedende øvelser, der også har til hensigt at afklare håndetheds-spørgsmål, motorik, sanseapparat, formopfattelse m.v.

Der arbejdes med bogstavernes grundformer, dvs. de små og store trykbogstaver i 1. klasse, og der arbejdes med grundskriften – en sammenhængende skrift – i 2. klasse. Eleverne skal opnå sikkerhed i at skrive trykbogstaverne (1. klasse) og senere grundskriften (2. klasse). Der arbejdes derfor med bogstavernes form, skrivemåde og indbyrdes højdeforhold.

Med hensyn til obligatorisk skriftform og obligatorisk skrivemåde henvises der til ”Læseplanen for Skrivning”.

Computerskrivning

I løbet af 1. og 2. klasse arbejdes der med skrivning på tastatur og anvendelse af de enkleste funktioner i tekstbehandling.

Sang og sanglege

Der arbejdes med rim og remser, sange og sanglege.

Tegning, illustrering

Der arbejdes med tegning og illustrering af fælles oplevelser, læste tekster m.m.

Drama / teater / situationsspil eller –lege

I det omfang andre aktiviteter som fx situationsspil m.m. er med til at belyse og fremme forståelsen samt med til at styrke elevernes kreative udfoldelsesmuligheder inddrages disse aktiviteter i undervisningen.

Brug af skolebibliotekets forskellige tilbud

Eleverne får ved hjælp af udlån i skolebiblioteket mulighed for selv at vælge bøger til hjemlån. For mange er det ofte den eneste mulighed for dansksprogede bøger og er dermed en vigtig kilde til sprogindlæring. Allerede fra 1. klassetrin bør eleverne få lejlighed til at færdes på skolebiblioteket og gøre sig fortrolige med udlånsmulighederne.

Mål for sprog og læsning

1. klassetrin

Formål

At stimulere og motivere eleven til at bruge det danske sprog i mange forskellige sammenhænge.

At stimulere elevens læse- og skrivelyst.

At give eleven mulighed for at erfare, at læsning og skrivning kan give oplevelser og viden.

At udvikle elevens grundlæggende færdigheder for klassetrinnet (jf. læseplan)

Så tidligt som muligt at finde frem til de elever, der er i fare for at få læsevanskeligheder

Mål

I løbet af skoleåret forventes det, at eleven lærer:

- at fortælle et faktisk eller fiktivt hændelsesforløb
 - at skrive små historier
 - at anvende alfabetet (artikulationsmåde, lyd, form, navn)
 - at finde, tilføje, fjerne forlyd i lydrette ord
 - at finde bogstavets lyd i et ord (forlyd, udlyd, indlyd)
 - at finde begyndelsesbogstavet til ord/tegning
 - at opdele kendte ord i fonemer og stavelser.
-
- Ved udgangen af 1. klassetrin at have afsluttet bogstavindlæringen og eleven skal kunne læse en let tekst bestående af vokal/konsonant-, konsonant/vokal- og konsonant/vokal/konsonant-ord med nogle tostavelsesord og enkelte ord med konsonantophobninger.

Udvikling af sproglig kompetence

Elevens ordforråd øges (f.eks. ved at lære dagligdags vendinger samt ord og begreber, der hører skolehverdagen til, arbejde med begreber og overbegreber...).

Skriveudvikling

Eleven skal kunne skrive kortere tekster, som kan gengives for andre.

Staveudvikling

Basisordene i den første skriveundervisning bør tilstræbes at være korrekte.

Mål for sprog og læsning

2. klassetrin

Formål

At stimulere og motivere eleven til at bruge det danske sprog i mange forskellige sammenhænge

At stimulere elevens lyst og interesse for at læse og skrive.

At opfordre og motivere eleven til i hverdagen at anvende læsning og skrivning.

At eleven bruger læsning som kilde til oplevelse og information.

Mål

I løbet af skoleåret forventes det, at eleven lærer:

- at formidle indholdet af læste og skrevne tekster
- at skrive små historier, huskesedler, beskeder og breve
- at anvende relevante afkodningsstrategier.

- Ved udgangen af 2. klasse skal eleven kunne læse en let tekst indeholdende lydrette og lydrette ord med flere stavelser og nogle konsonantophobninger.

Udvikling af sproglig kompetence

Ordforrådet øges yderligere, og der arbejdes med elevens aktive sprogfærdigheder (f.eks. ved arbejde med forskelle - ligheder, modsatte ord, spørge og svare med hele sætninger, og selvstændig fortælling...)

Skriveudvikling

Ved slutningen af 2. klasse forventes det, at eleven er i stand til at skrive en kortere tekst, som kan læses og forstås af andre.

Desuden forventes det ved slutningen af 2. klassetrin, at eleven kan anvende grundskriftens former og bindinger i korte ord og sætninger.

Staveudvikling

En fortsat udvikling af basisordene, der bør tilstræbes at være korrekte. Eleven skal sin skriveproces kunne anvende det fonematiske princip (lydret stavning).

Bilag

Mål for børnehavens førskolegruppe

Formål

At give det enkelte barn mulighed for at styrke og videreudvikle sproglige færdigheder med henblik på, at barnet oplever glæde ved at bruge dansk, så den fremtidige læring styrkes.

Mål

I løbet af det sidste børnehaveår forventes det, at de grundlæggende forudsætninger for læse- og skriveudviklingen skabes, idet barnet opfordres til/lærer:

- at lytte aktivt til oplæsning og fortælling,
- at fortælle et faktisk eller fiktivt hændelsesforløb med støtte,
- at anvende begreberne for rum og retning,
- at anvende overbegreber på hverdagsting (fx legetøj, frugt, møbler)
- at anvende det mundtlige sprog aktivt med begreber og sætninger,
- at en tekst har en oplevelses- og en meddelelsesværdi,
- at en historie/tekst er opbygget af ord og sætninger,
- at opdele ord i stavelser,
- at ord er opbygget af lyde,
- at finde forlyd i lydrette ord,
- at kende læseretningen,
- at finde og skrive eget navn,
- at tegne/legeskrive en fortælling, som barnet selv kan gengive.

Bilag

120 hyppigste ord:

og	har	sin	gik	end	hen
af	et	skal	mig	godt	dig
er	havde	vil	jo	år	løb
at	jeg	dem	noget	været	jeg
en	man	hvor	ville	os	lidt
det	vi	alle	selv	hende	fri
han	da	når	store	dag	mon
de	kan	efter	deres	hele	små
til	ved	sagde	lille	mere	fin
den	hun	op	må	nok	tog
med	også	meget	se	nej	stor
som	blev	være	fik	kommer	glad
der	over	hvad	ned	alt	bort
men	kunne	mange	andre	sine	hver
ikke	ham	hans	mod	bliver	fordi
de	om	eller	under	lige	igen
sig	fra	her	dog	min	lang
for	så	ind	få	hvis	forbi
var	ud	kom	kun	tid	hjem
på	nu	skulle	have	far	sidste

Bilag

**Oversigt over de vigtigste danske
grammatiske betegnelser**

1.
Navneord
fælleskøn
intetkøn
ental
flertal
ubestemt
bestemt
nævnefald
ejefald
egennavne
2.
Udsagnsord
bydeform
navnemåde
nutid
datid
nutids tillægsmåde
datids tillægsmåde
før nutid
før datid
fremtid
ønskemåde
hjælpeudsagnord
handleform
lideform
3.
Tillægsord
grundform – 1. grad
højere grad – 2. grad
højeste grad – 3. grad
4.
Biord

**Oversigt over de vigtigste latinske
grammatiske betegnelser**

1.
Substantiver
-
neutrum
singularis
pluralis
-
-
nominativ
genitiv
-
2.
Verber
imperativ
infinitiv
præsens
imperfektum
præsens participium
perfektum participium
perfektum
pluskvamperfektum
futurum
konjunktiv
modalverber
aktiv
passiv
3.
Adjektiver
positiv
komparativ
superlativ
4.
Adverbier

5.

Stedord

personlige stedord
nævnefald
afhængighedsfald
ejefald
henførende stedord
ejestedord
tilbagevisende stedord
påpegende stedord
spørgende stedord
ubestemte stedord

6.

Talord

mængdetal
ordenstal

7.

Bindeord

sideordningsbindeord
underordningsbindeord

8.

Forholdsord

9.

Udråbsord

10.

Kendeord

Sætningens vigtigste led:

udsagnsled
grundled
genstandsled
hensynsled
forholdsordsled
omsagnsled til grundled
omsagnsled til genstandsled

5.

Pronominer

-
nominativ
akkusativ og dativ (er det samme på dansk)
genitiv
relative pronominer
possessive pronominer
refleksive pronominer
demonstrative pronominer
interrogative pronominer
indefinitive pronominer

6.

Numeralier

-
-

7.

Konjunktioner

-
-

8.

Præpositioner

9.

Interjektioner

10.

Artikler

verballed
subjekt
objekt
dativ-objekt
præpositions-forbindelse
subjektsprædikat
objektsprædikat

DANSK

Læseplan for 3. – 6. klassestrin

Læseplan for dansk 3. – 6. klassetrin

Læseplanens opbygning

Læseplanen er opbygget i forløb:

1. forløb: 1. – 2. klassetrin
2. forløb: 3. – 4. klassetrin og 5. – 6. klassetrin
3. forløb: 7. – 9. klassetrin og 10. klassetrin (enhedslæseplan for hovedskole, realskole, fællesskole og gymnasiet).

Læseplanens struktur

Læseplanen er inddelt i tre hovedområder:

- Faglige aktiviteter
- Fagligt stof
- Faglige områder.

I læseplanen for 1. – 6. klassetrin er ”Fagligt stof” og ”Faglige områder” behandlet under samme afsnit med uddybende og vejledende bemærkninger.

Generelle bemærkninger til dansk på 3. – 6. klassetrin

Dansk som dannelsesfag og som sprogfag

Sigtet med undervisningen i faget dansk er at give eleverne en sproglig kompetence, der er modersmålsnende for derigennem at gøre eleverne funktionelt tosprogede. Fagets dannelses-side berører den personlige udvikling, der bl.a. påvirkes gennem det stof, der arbejdes med og gennem det sprog, man modtager og udtrykker sig med. Dansk er således både et humanistisk dannelsesfag og et sprogfag.

Desuden er dansk undervisningssproget i skolen, når det gælder alle andre fag (bortset fra fagene tysk og engelsk). Dette stiller store krav ikke blot til dansklærerne, men også til skolens øvrige faglærere. I valg af pædagogik må læreren derfor være opmærksom på dette forhold, der medfører, at undervisningen også bygger på sproget som erfarings- og oplevelsesfelt og ikke blot som middel til at udtrykke sig.

Samarbejde med andre fag

I fagene dansk og tysk arbejdes der ofte med de samme indholdsmæssige elementer. Af hensyn til en hensigtsmæssig indlæring i begge fag bør dansklæreren og tysklæreren indgå i et pædagogisk og fagligt samarbejde.

Danskfaget har derudover ofte en central placering, når det gælder tværfagligt samarbejde. Det vil være af stor betydning, at der i et samarbejde mellem klassens faglærere etableres tværfaglige

undervisningsforløb. Dette vil styrke elevernes opfattelse af faget som en del af en større helhed og som et redskab, der kan anvendes i skolens øvrige fag.

Mål for sprog og læsning

I forlængelse af læseplansafsnittet for 3. og 4. klassetrin er der udarbejdet ”Mål for sprog og læsning 3. klassetrin” og ”Mål for sprog og læsning 4. klassetrin”.

I forlængelse af læseplansafsnittet for 5. og 6. klassetrin er der udarbejdet ”Mål for sprog og læsning 5. klassetrin” og ”Mål for sprog og læsning 6. klassetrin”.

De beskrevne mål er forpligtende på samme måde som læseplanen for 3. - 6. klassetrin.

Evaluering

Evaluering forstås som vurdering af den enkelte elevs udvikling på forskellige områder. Den er del af en kontinuerlig dialog mellem elev, forældre og lærer og indeholder elementer af tilbagemelding, rådgivning og vejledning, som åbner for nye perspektiver. Som sådan indgår evalueringen i dannelsesprocessen.

Eleven og dennes forældre kan ved samtaler med læreren danne sig et indtryk af elevens udvikling i skolemæssig sammenhæng, herunder elevens sociale kompetencer.

Der findes forskellige evalueringsformer, der undervejs i skoleåret kan anvendes, når det gælder evaluering af elevernes arbejde. Det kan dreje sig om samtalen mellem elev og lærer, om elevens egen vurdering af sin arbejdsindsats, om rettelser af elevarbejder i form af skriftlig evaluering, og det kan være en kombination af skriftlig og mundtlig evaluering.

I løbet af et skoleår bliver der normalt stillet mundtlige og skriftlige opgaver – oftest efter gennemgang af et bestemt stofområde. Disse opgaver vil indgå i bedømmelsen af elevens præstationer og være en del af den samlede evaluering.

Evalueringen ligger i forlængelse af undervisningen og afspejler, i hvilken grad eleven har tilegnet sig viden, færdigheder eller kompetencer idet der tages højde for hele spektret fra gengivelse af viden til selvstændig, problemløsende anvendelse af de områder, eleven har arbejdet med i undervisningen. Den er således også et instrument for læreren til at sikre, at undervisningens mål er nået.

Dokumentation

Med udgangspunkt i læseplanens indhold er læreren forpligtet til at kunne fremlægge dokumentation for elevernes mundtlige og skriftlige præstationer. Det betyder, at læreren gør sig notater om elevens mundtlige fremlæggelser og opbevarer relevante skriftlige opgaver fra årets løb. Udover, at dette er en støtte for læreren i sin samlede vurdering af elevens præstationer, har dokumentationen også betydning for de retsvirkninger, som er forbundet med oprykningsbeslutninger.

Vurdering af elevens præstationer

I det offentlig-retslige system er evalueringen samtidig grundlag for karaktergivningen, der er en juridisk handling og derfor underlagt regler, der skal følges.

Ved en samlet bedømmelse af elevens præstationer skelnes der mellem præstationerne i de såkaldte undervisningsbidrag ("Unterrichtsbeiträge") og præstationerne i klasseprøverne.

1. Mundtlige og skriftlige præstationer i den almindelige undervisning ("Unterrichtsbeiträge")

Herunder hører alle elevens mundtlige og skriftlige præstationer i løbet af et skoleår bortset fra klasseprøverne.

Blandt undervisningsbidragene skal der også tilgodeses individuelle mundtlige og skriftlige fremlæggelser.

2. Klasseprøver

Klasseprøver afvikles i form af opgavetyper, der er nævnt i læseplanen.

De skriftlige opgaver skal i form og indhold afspejle fagets forskellige områder og pågældende klasses aktiviteter.

Antal obligatoriske klasseprøver pr. skoleår

Der afholdes følgende antal klasseprøver:

Mellemtrinnet			H - R - F - G				
Fag/klasse	5	6	Fag/klasse	7	8	9	10*
Dansk	4	4	Dansk	4	4	4	4

* Kun Realskolen, Fællesskolen og Gymnasiet

Karaktergivning

Karakteren ved den halvårslige standpunktsbedømmelse sammensættes af karaktererne fra "undervisningsbidragene" og fra klasseprøverne.

Ved den samlede vurdering skal elevens mundtlige og skriftlige præstationer (vurderingsområdet "undervisningsbidrag") som regel vægtes højere end vurderingsområdet klasseprøver.

IT i undervisningen

IT i undervisningen gælder alle skolens fag. I læseplanen for 3. – 6. klassetrin er IT nævnt de steder, hvor det er relevant. Der er ligeledes udarbejdet en samlet beskrivelse af IT i undervisningen, hvor man kan få et overblik over hele IT forløbet. Et samarbejde med klassens øvrige lærere kan være med til at sikre, at man ved fælles hjælp når de mål, der er beskrevet.

Grammatiske betegnelser

For at give eleverne mulighed for større sammenlignelighed i sprogfagene skal der i alle sprogfag anvendes de latinske grammatiske betegnelser. Det gælder allerede fra den første grammatikundervisning. De latinske grammatiske betegnelser er vedlagt som bilag.

2. forløb: Læseplan for 3. – 4. klassetrin

Hovedvægten lægges på at arbejde med begreber og praktiske færdigheder. De elementære læse-, skrive- og stavefærdigheder konsolideres og automatiseres.

Der henvises i øvrigt til ”Formål” og ”Centrale kundskabs- og færdighedsområder i dansk”.

Faglige aktiviteter

Undervisningen omfatter

- samtale
- elevens og lærers fortællen og genfortællen
- lærerens og elevernes oplæsning
- forberedt læsning
herunder: Tekstarbejde, stillelæsning og højtlesning med henblik på læseindlæring/læsestrategier
- fri selvstændig læsning
- skærmlæsning
- sprog og tekster/sproglære
herunder: Sprogiagttagelse, grammatik, tegnsætning, retstavning
- individuel og fælles tekstproduktion
herunder: Bundne opgaver, frie opgaver
- håndskrivning og computerskrivning
- brug af skolebiblioteket
- andre aktiviteter, fx drama/teater, sang, illustrering, udstilling.

Fagligt stof og faglige områder

Samtale

Samtale kræver gensidig opmærksomhed og evne til at udtrykke egne tanker og følelser. Det er vigtigt for elevernes sprogindlæring, at de får tid og mulighed for at udtrykke sig mundtligt. Mundtlig kommunikation kan trænes målrettet ved planlagte samtaler om bestemte emner eller interesseområder.

Samtalen er en balance mellem at lytte og tale med hinanden. I samtalen kan der bygges videre på sætningsmønstre fx spørgende og nægtende sætninger, og man må stræbe efter en korrekt udtale og intonation. Usaglighed og ikke-korrekte formuleringer rettes, men samtidig må man tage højde for, at eleverne kan have vanskeligheder med frit at formulere sig på dansk pga. manglende ordforråd. Sproglig korrektion må derfor ikke ødelægge lysten til at formulere sig.

Eleverne må opdage, at samtalen er et middel til kontakt, konfliktløsning, planlægning og

udveksling af viden, ideer og tanker. I en samtale indgår bl.a. arbejdet med at tage ordet efter tur og lytte opmærksomt til hinanden.

Elevernes hverdag og nære omgivelser, herunder skolehverdagen, er gode indfaldsvinkler til samtaler om forhold og oplevelser, alle har taget del i eller kender. Det samme gælder fælles læste tekster.

Samtalen kan være fælles for hele klassen, men efterhånden skal eleverne også kunne samtale i mindre grupper. Ved gruppesamtaler er emnet fastlagt, og en fremgangsmåde aftales for at indøve en hensigtsmæssig arbejdsmåde. Gruppesamtalerne munder ud i en fælles drøftelse i klassen.

Elevers og lærers fortællen og genfortællen

Fortællingen er en udtryksform, der kan læres, og det kan være en undervisningsmetode. At fortælle er at tilegne sig det, man fortæller, idet man bruger sine egne ord. I fortællingen får man lejlighed til at anvende det indlærte, idet fortællingen er nært knyttet til samtalen. Det er derfor centralt, at eleverne får mulighed for at fortælle om egne oplevelser eller fabulere frit, så sproget udvikles, og man efterhånden lærer at disponere og koncentrere fremstillingen om væsentlige punkter, så fortællingen bliver til en afrundet helhed. I starten arbejdes der med fortællingens tre hovedafsnit: en begyndelse, fortællingens indhold, en afslutning.

At genfortælle er at reproducere noget læst, set eller hørt med egne ord. Genfortællen kan skabe større klarhed af det læste/sete/hørte og kan være med til at sikre, om forståelsen er i orden. Ved at bruge egne ord tilegner man sig det, man har læst, set eller hørt.

Lærerens og elevernes oplæsning

Oplæsning er en mundtlig fremførelse af teksten. Under oplæsning kan der ved hjælp af varieret stemmeklang, rollefordeling gennem variation af stemmeføring, ved pausering og tempoforskelle gives udtryk for tekstens indhold og sproglige særpræg. Oplæsning kræver derfor forberedelse. Små dramatekster eller tekster med mange replikker giver særlige muligheder for at arbejde med stemmeføring og udtale. Små hørespil indtalt på bånd af eleverne vil især kunne rette opmærksomheden mod stemmeføring og udtale. Tekster til oplæsning findes fx i læsebøger, egne tekster, skønlitterære klassesæt og frilæsningsbøger.

Lærerens oplæsning for eleverne er en nødvendig og vigtig del af undervisningen. Oplæsning medvirker til udvidelse af elevernes ordforråd og begrebsverden. Oplæsning er i videste forstand en tolkning. Gennem oplæsning får mange en bedre forståelse og oplevelse af den hørte tekst. Oplæsning er på linie med lærerens fortællen et vigtigt udgangspunkt for det mundtlige arbejde.

Forberedt læsning, stillelæsning og højtlesning med henblik på læseindlæring

Forberedt læsning

Forberedt læsning anvendes ved elevers oplæsning i klassen eller i grupper. Fordelen ved at læse i grupper er, at alle elever kan få en læseopgave. Grupperne kan endvidere læse forskellige tekster og efter forberedelse læse de forskellige tekster op for hele klassen. Ved at læse forskellige tekster får man mulighed for at sammenligne sprog og tekster, indhold og situation. Det kan lægge op til et bredere arbejde med litteratur: Samtale om litteratur med udgangspunkt i elevernes umiddelbare oplevelse og forståelse af litterære tekster. Forberedt læsning kan også omfatte selv læste tekster, der danner udgangspunktet for undervisningen i litteraturforståelse.

Tekstarbejdet omfatter bl.a.:

- Samtale om det læste med vægt på indholdsforståelse
- Spørgsmål og svar
- Genfortælling af det læste
- Læsning med opgaveløsning
- Med- og moddigtning
- Bogbrug, dvs. at eleverne vænnes til at læse en bogs bagsidetekst, se på billeder og indholdsfortegnelse
- Genrelære
- Fortællersynsvinkel
- Personbeskrivelse
- Beskrivelse af tid og sted

Fællesstoffet i læsning omfatter:

- Skønlitterære tekster, fx små afsluttede fortællinger, eventyr, sagn, fabler, noveller uddrag af tekster, børnebøger i klassesæt, rim og remser, digte og sange
- Små lette sagtekster
- Elevfremstillede tekster
- Billedlæsning, dvs. en beskrivelse af, hvad man ser på et givet billede og ved iagttagelse og diskussion gøre billedet begrebsligt.

Stillelæsning

Stillelæsning skal understøtte elevernes læsetræning, således at afkodningen bliver automatiseret. Stillelæsning skal samtidig give gode oplevelser og styrke elevernes læselyst. Eleverne skal til stadighed opfordres og tilskyndes til læsning hjemme, men der skal også gives plads til stillelæsning i skolen. Der arbejdes både med skønlitterære og faglige tekster, og som arbejdsform er læsekursus for hele klassen både på 3. og 4. klassetrin meget velegnet. Det er vigtigt, at læreren hjælper den enkelte elev med at finde litteratur af passende sværhedsgrad.

Højtlesning med henblik på læseindlæring

Ved højtlesning forstås, at teksten læses uden særlige fremhævelser ved hjælp af stemmeføring og pausering. Denne aktivitet hører især hjemme i den første læseundervisning og vil stadig være aktuel på 3. og 4. klassetrin.

I arbejdet med den ofte noget vanskeligere faglitteratur er højtlesning en aktivitet, der sikrer, at alle får hørt teksten og derefter har mulighed for at være med i en fælles drøftelse og samtale om stoffet.

Læsestrategier: I begynderundervisningen er der arbejdet med lydstrategien, dvs. eleverne har lært, at der til hver lyd er knyttet et bogstav, og de er efterhånden sikre i analyse og syntese. Eleverne har ligeledes arbejdet med stavelsesdeling. Disse to læsestrategier arbejdes der fortsat med, og eleverne trænes i selvstændigt at begynde en analyse af et ord, de ikke umiddelbart kan læse. Der indføres endnu en læsestrategi til ordanalyse: Ved længere ord skal eleverne øves i at finde frem til dele af ordet, som de kan genkende (morfemstrategi) for derved at kunne anvende denne viden i forbindelse med læsningen. Endvidere undervises i strategier til læseforståelse (semantik og syntaks).

Fri selvstændig læsning

Elevernes frie selvstændige læsning er af stor betydning for at øge motivationen for læsningen også i fritiden. Netop i vort tosprogede område er dansk læsning den største kilde til at give eleverne flere begreber og et større ordforråd. Det er vigtigt, at læreren giver individuel vejledning i valget af bøger, da bøgerne indholdsmæssigt og sprogligt må være på et niveau, som den enkelte elev umiddelbart kan klare.

Skærmlæsning

I forbindelse med arbejdet på computer indgår skærmlæsning som en del af dette. Det gælder i arbejdet med forskellige undervisningsprogrammer såvel som elevernes egne tekstproduktioner og ved brug af fx elektronisk post. Der henvises i øvrigt til ”IT i undervisningen”.

Sprog og tekster/sproglære

På grund af vore særlige sproglige forhold inddrages sproglæren som støtte for arbejdet med det sproglige udtryk og som støtte for samtalen om sprog og sprogbrug. Sproglæren skal hjælpe eleverne til at se sproget som noget, der fungerer i en sammenhæng, og som indgår i sammenhænge.

I retstavning skal der tages hensyn til, at der i stavning sker en staveudvikling, hvor intet led kan springes over. Det tilstræbes, at den formelle træning får en emnemæssig tilknytning til den øvrige danskundervisning.

Der arbejdes med alfabetisering og brug af ordbog.

Der arbejdes med tegnsætning (punktum og komma).

Af hensyn til samarbejdet med faget tysk anvendes de latinske betegnelser i grammatikken (se bilag).

Der arbejdes med

- Sprogiagttagelse
- Grammatik
- Tegnsætning
- Retstavning

- Bundne opgaver
- Frie opgaver

Sprogiagttagelse

Gennem iagttagelse af sproget i fx samtalsituationer, ved at lytte til fortælling og oplæsning føres eleverne ved lærerens hjælp frem til generaliseringer om sprog og sproglige fænomener – eksempelvis at en sætning kan være kort eller lang, at et ord kan have få eller mange stavelser til mere komplicerede forhold som fx, at der findes forskellige ordklasser, og at en sætning skal indeholde subjekt og verbum. Målet er, at eleverne opnår en helhedsopfattelse af sprogets forside.

Grammatik

Inden for grammatikken arbejdes der med: lyde og bogstaver, orddele (stavelser), ordklasser, sætningsled og sætninger.

Eleverne på 3. og 4. klassestrin bør efterhånden opnå et sådant kendskab til grammatikken, at de er i stand til at finde frem til den form af ordet, der skal bruges i det mundtlige og skriftlige arbejde (morfemstrategi).

Definitioner på hhv. substantiver, verber og adjektiver læres, og der trænes i at skelne de tre ordklasser fra hinanden.

<i>Substantiver:</i>	Træning i brug af korrekt artikel. Bøjning af substantiver i singularis og pluralis, bestemt og ubestemt form. Proprium. Sammensatte substantiver.
<i>Verber:</i>	Bøjning af verber i imperativ, infinitiv, præsens og imperfektum.
<i>Adjektiver:</i>	Gradbøjning af adjektiver. Adjektivernes t- og e-form.

På 4. klassestrin arbejdes der desuden med præpositioner, synonymer, antonymer og homonymer.

Det anbefales, at der drages sammenligninger med tysk grammatik, hvor det er formålstjenligt, og at der samarbejdes med tysklæreren omkring forskellige relevante grammatiske og andre sproglige emner.

Tegnsætning

På 3. klassestrin arbejdes der med punktumsøvelser

På 4. klassestrin fortsættes der med træning i at sætte punktum. Desuden påbegyndes grammatisk kommatering (verballed og subjekt).

Retstavning

På 3. og 4. klassestrin tjener retstavningen efterhånden til en mere korrekt skriftlig fremstilling. Ved formelle retskrivningsøvelser skal fejlskrivninger rettes med vægt på elevens forståelse af sammenhængen. Der er tale om en funktionel staveindlæring.

Mange stavfejl undgås ved grundig indlæring i at kunne finde substantivernes, verbernes og

adjektivernes stamme og kende bøjningsformernes endelser.

Eleverne præsenteres for enkle staveregler:

1. Brug af enkelt/dobbelt konsonant.
2. Brug af stumt d og h.
3. Præsens –er.
4. Omlyd.

Desuden indlæres de 120 hyppigste ord som ordbilleder, således at de kan skrives umiddelbart (se bilag).

På 4. klassetrin kan der gennemføres stavekursus for hele klassen.

Individuel og fælles tekstproduktion

Eleverne træner så vidt muligt deres skriftlige udtryksfærdighed på grundlag af sammenhængen mellem mundtlighed og skriftligt udtryk og læsning.

Bundne opgaver

I de mere bundne skriftlige opgaver trænes specielle færdigheder. Der arbejdes med ord- og sætningsdannelse (syntaks), og arbejdsformen kan være afskrift, indsættelsesøvelser og små lette diktater. Udover de specielle ord et emne eller et undervisningsforløb lægger op til, indøves de hyppigste ord.

Emner fra sproglæren inddrages naturligt i den skriftlige fremstilling, idet der arbejdes med stort begyndelsesbogstav ved egennavne samt efter punktum og spørgsmålstegn. Substantivers, verbers og adjektivs bøjningsformer trænes. Alfabetiseringsøvelser og brug af ordbog indgår ligeledes i undervisningen.

På 4. klassetrin arbejdes der desuden med tegnsætningsøvelser (kommatering) samt med inddeling af en tekst i afsnit.

Frie opgaver

Her vægtes indholdssiden af teksten.

Arbejdet omfatter tænkte eller virkelige handlingsforløb. Det er naturligt at lade den skriftlige fremstilling basere på egne eller fælles oplevelser.

På 3. klassetrin arbejdes der med mindre og overskuelige opgaver, der i deres udformning og krav tager hensyn til vore specielle sproglige forhold og de specielle vanskeligheder, som vore elever har, fx syntaks og ordforråd.

På 4. klassetrin udvides kravene gradvist.

Et skriftligt arbejde kan indledes med et mundtligt oplæg, der hjælper eleverne med forståelse og disponering af opgaven. Undervejs i skriveprocessen bør eleverne have så megen hjælp som muligt. Ord og specielle udtryk kan fx skrives på tavlen som hjælp til formuleringen.

Der arbejdes fx med billedbeskrivelse, personbeskrivelse, fortsættelse/afslutning på en historie, små billedstile, breve, små avisartikler, digte, korte historier i forbindelse med behandling af et tema og fortællinger samt film og fjernsynsudsendelser.

Der lægges i stigende grad vægt på samspillet mellem teksttype, indhold og situationen.

Håndskrivning og computerskrivning

Håndskrivning

På 3. og 4. klassetrin forsætter eleverne med at indøve grundskriften (se ”Læseplan for Skrivning”).

Der arbejdes med skriftens form, binding, spatiering og hældning og med skriveteknik og samspillet mellem skrivefingre og armflytning.

Computerskrivning

Eleverne indøver hensigtsmæssige skriveteknikker på tastatur, og der arbejdes med almindelige funktioner i tekstbehandling.

Brug af skolebiblioteket

Eleverne skal have mulighed for at låne bøger til frilæsningsbrug i skolen og hjemme. Derudover øves eleverne i at bruge skolebibliotekets muligheder for at finde frem til materialer i forbindelse med fx emneopgaver, løsning af spørgsmål ved at bruge opslagsbøger, skriftlige opgaver, der fx kræver brug af fagbøger m.m. Evt. aftaler klasselæreren med skolebibliotekaren, at eleverne får en indføring i de muligheder skolebiblioteket kan tilbyde og en første orientering om, hvordan man søger bøger og andre materialer.

Andre aktiviteter, fx drama/teater, sang, illustration, udstilling

Der arbejdes med andre udtryksformer i samspil med de øvrige faglige områder.

Der arbejdes med indhold, udtryk og æstetik.

Drama, situationsspil og rollespil er en almindelig aktivitet for børn i det tidlige skoleforløb, og her indlæres en række stående vendinger, en efterlignende tilegnelse af nogle udtryk i en meningsfuld sammenhæng. Fx kan der anvendes rollespil. Leg og drama er en vigtig aktivitet for indlæring af det danske sprog.

Sange kan med stor fordel anvendes til indlæring af sproget. Netop gennem det musikalske udtryk har man lettere ved at huske ord og vendinger. Samtidig er de danske sange en del af den danske kultur.

Illustration anvendes fx ved egne eller fælles tekster, ved emnearbejde og i forbindelse med udstilling af et emneforløb eller tværfagligt forløb.

Mål for sprog og læsning

3. klassetrin

Formål

At stimulere og motivere eleven til at bruge det danske sprog i mange forskellige sammenhænge.
At stimulere elevens lyst og interesse for at læse og skrive.
At eleven i stigende grad anvender læsning og skrivning i andre fag.
At eleven bruger læsning som kilde til oplevelse og information.
At opfordre og motivere eleven til i hverdagen at anvende læsning og skrivning.

Mål

I løbet af 3. klasse forventes det, at eleven lærer:

- at læse ukendte tekster med stigende sikkerhed og forståelse,
- at kunne gengive indholdet i forskellige tekster,
- at opnå en øget sikkerhed i skriftsproget gennem et begyndende arbejde med sproglære.

Udvikling af sproglig kompetence

Der arbejdes fortsat med en udvidelse af elevens generelle ordforråd, og der påbegyndes læring af faglige og abstrakte begreber på både dansk og tysk (nye fag i 3. klasse kræver en indlæring af fagudtryk f.eks. ved samtaler og fælles oplevelser, beskrivelser af konkrete og abstrakte ting, arbejde med relevante begreber og overbegreber...).

Skriveudvikling

Eleven skal kunne formulere kortere sammenhængende tekster, som kan læses og forstås af andre.

Eleven skal efterhånden kunne anvende punktum som sluttegn og være i stand til at anvende de små og store bogstaver korrekt i denne forbindelse.

Staveudvikling

Eleven skal kunne udnytte det fonematiske princip, og hen imod slutningen af 3. klassetrin udbygges der med lydfølgerregler.

Mål for sprog og læsning

4. klassetrin

Formål

At stimulere og motivere eleven til at bruge det danske sprog i mange forskellige sammenhænge.
At eleven har lyst til og interesse for at læse og skrive.
At eleven anvender læsning og skrivning i andre fag.
At eleven efterhånden anvender læsning og skrivning gennem opsøgende og udforskende virksomhed.

Mål

I løbet af fjerde klasse forventes det, at eleven lærer:

- at læse forskellige slags tekster og kunne gengive indholdet,
- at reflektere over indholdet,
- at kunne benytte faglitteratur i stigende grad,
- at nuancere indholdet i egne skriftlige produktioner,
- at nuancere skriftsproget gennem et fortsat arbejde med sproglære.

Udvikling af sproglig kompetence

Videreudvikle elevens ordforråd bl.a. med yderligere faglige og abstrakte begreber.

Arbejde med mundtlige indlæg (f.eks. forklaringer, fortællinger, redegørelser for handlingsforløb...)

Skriveudvikling

Eleven skal kunne skrive en sammenhængende fortælling med en markering af begyndelse og afslutning, samt afsnitsinddeling. Begyndende anvendelse af ledsætninger og variation af ordstilling.

Staveudvikling

Den fonematiske stavning benyttes stadig, men skal nu udbygges med lydfølgeregler (staveregler) og en øget opmærksomhed på ikke lydrette ord, der er hyppigt anvendte i det danske sprog (havde, sagde, meget...).

2. forløb: Læseplan for 5. – 6. klassetrin

Hovedvægten lægges på elevernes arbejde med begreber og praktiske færdigheder gennem oplevelse, udforskning og erfaring, ligesom de danskfaglige dimensioners indbyrdes sammenhænge er grundlaget for undervisningen.

De elementære læse-, skrive- og stavefærdigheder konsolideres og automatiseres.

Der henvises i øvrigt til ”Formål” og ”Centrale kundskabs- og færdighedsområder i dansk”.

Faglige aktiviteter

- samtale og diskussion
- mundtlig fremstilling
herunder: fortælling, genfortællen, referat, resumé, beskrivelse, enkel sagsfremstilling, øvrige aktiviteter
- lærerens og elevernes oplæsning
- læsning og læseindlæring/læsestrategier
herunder: Fælles læsning, fri selvstændig læsning, skærmlæsning
- sprog og tekster/sproglære
herunder: grammatik, tegnsætning og sætningsled, retstavning
- litteraturforståelse
- individuel og fælles tekstproduktion
herunder: bundne opgavetyper, frie opgavetyper, håndskrivning og computerskrivning
- brug af skolebiblioteket
- andre aktiviteter, fx drama/teater, sang, illustrering, udstilling.

Fagligt stof og faglige områder

Samtale og diskussion

- Samtalen er en balance mellem at tale med og lytte til hinanden. Usaglighed og ikke-korrekte formuleringer bør imødegås, men samtidig tages der højde for de vanskeligheder, vore elever kan have ved frit at formulere sig på dansk. Sproglig korrektion må ikke ødelægge lysten til at formulere sig.
Eleverne må opdage, at samtalen er et middel til kontakt, konfliktløsning, planlægning og udveksling af ideer og tanker.
Samtalen kan tage sit udgangspunkt i noget hørt, set eller læst, i fælles oplevelser, fælles anliggender, planlægning af ture, lejrskoler m.m.. Samtalen kan også tage udgangspunkt i fælles læste tekster.
- Ved en diskussion tages et aktuelt emne op til debat i klassen. Emnet kan være taget fra et undervisningsforløb eller være udsprunget af en konkret episode i klassen. En diskussion kan forberedes af eleverne, idet de overvejer og anfører grunde for og imod en sag, forbereder argumenter og derefter diskuterer hinandens fremlæggelser og argumenter. En diskussion kan også opstå spontant. Eleverrådsarbejdet er et godt udgangspunkt for emner til en diskussion.

Mundtlig fremstilling

Mundtlig fremstilling på 5. og 6. klassetrin omfatter bl.a. følgende områder: fortælling/fri fabuleringen, genfortællen, referat, resumé, beskrivelse og enkel sagsfremstilling.

Fortælling

- Fortællingen er nært knyttet til samtalen, idet eleven ved at fortælle får lejlighed til at anvende det indlærte ved at bruge sine egne ord. Ved at give eleverne mulighed for at fortælle frit eller fabulere, udvikles sproget, og man lærer efterhånden at disponere og koncentrere fremstillingen om væsentlige punkter, så fortællingen bliver en afrundet helhed.

Genfortællen

- Ved at genfortælle en tekst tilegnes tekstens indhold, idet eleven bruger sine egne ord. Ved en genfortælling holder man sig så tæt til oplægget som muligt og medtager så meget, som man kan huske. Kortere tekster er velegnet til genfortælling.

Referat

- Referat er ligeledes en form for genfortællen, hvor eleven med egne ord referer noget hørt, læst eller set. Ved et referat skelnes imidlertid mellem vigtige og mindre vigtige episoder eller forløb. Et referat kræver et større abstraktionsniveau og må derfor indøves særskilt, idet elever og lærer i starten i fællesskab finder frem til de vigtigste holdepunkter i fx en tekst. Dette kan være nøgleord, notater om personer, tid og sted eller en tidslinie, der kan tjene som støttepunkter ved et referat.

Resumé

- Et resumé er en kort og præcis gengivelse af noget hørt, læst eller set. I resuméet medtages kun det vigtigste uden at gå i nogen form for detaljer. Det er her ligeledes vigtigt at indøve forskellige arbejdsmetoder: fx at lave hovedoverskrifter, finde nøgleord, lave en tidslinie eller stille spørgsmålne hvem, hvor, hvornår, hvad og evt. hvorfor.

Beskrivelse

- Beskrivelse og enkel sagsfremstilling ligger tæt op ad ovennævnte mundtlige gengivelsesformer. Ved beskrivelse forstås en mundtlig fremstilling, hvor der fx beskrives et billede: hvad er motivet, hvilke elementer er det bygget op af, hvad ses i forgrunden, mellemgrunden og baggrunden, hvilke former og farver er der anvendt osv. Det kan være en beskrivelse af en genstand, et bestemt handlingsforløb i en film, en episode man har oplevet eller en beskrivelse af en person.

Enkel sagsfremstilling

- Enkel sagsfremstilling skal øve eleverne i at kunne gøre rede for hvad – hvorfor – hvordan – hvornår en given sag er forløbet.

Øvrige aktiviteter

- Der kan desuden arbejdes med : Mødeteknik (elevrådsarbejde), foredrag, interview, anmeldelser af bøger, film, teater, tv og video, drama i fri og bunden form.

Lærerens og elevernes oplæsning

Oplæsning er en mundtlig fremførelse af teksten. Under oplæsning kan der ved hjælp af varieret stemmeklang, rollefordeling gennem variation af stemmeføring, ved pausering og tempoforskelle gives udtryk for tekstens indhold og sproglige særpræg. Oplæsning kræver derfor forberedelse. Små dramatekster eller tekster med mange replikker giver særlige muligheder for at arbejde med stemmeføring og udtale. Små hørespil indtalt på bånd af eleverne vil især kunne rette opmærksomheden mod stemmeføring og udtale. Oplæsning af digte, herunder også elevernes egne digte, giver ligeledes mulighed for at arbejde med den sproglige udformning.

Tekster til oplæsning findes fx i læsebøger, egne tekster, skønlitterære klassesæt og frilæsningsbøger.

Lærerens oplæsning for eleverne er en nødvendig og vigtig del af undervisningen. Oplæsning er i videste forstand en tolkning. Gennem oplæsning får mange en bedre forståelse og oplevelse af den hørte tekst. Oplæsning er på linie med lærerens fortællende et vigtigt udgangspunkt for det mundtlige arbejde.

Læsning og læseindlæring/læsestrategier

Læsning på 5. og 6. klassetrin omfatter på begge klassetrin følgende områder: Fælles læsning, fri selvstændig læsning, sprog og tekster, litteraturforståelse.

I stoffet indgår læsning af skønlitterære tekster, der gradvis bliver mere komplekse samt læsning af fortællende faglitteratur. Efterhånden udbygges den faglige læsning, og der arbejdes med forskellige læsemetoder: skimming, punktlæsning og nærlæsning.

Det er vigtigt at give eleverne tid til selvstændig læsning samt opmuntre til læsning også uden for skoletiden. Målet er, at eleverne opnår en funktionel læsekompetence og dermed bliver i stand til at bruge læsningen i hverdagen samt afstemme læsningen, alt efter hvilken tekstgenre, det drejer sig om.

Fælles læsning

Fællesstoffet omfatter:

- Skønlitterære tekster fx små afsluttede fortællinger, eventyr, sagn, fabler, noveller, uddrag af tekster, børnebøger i klassesæt, digte og sange
- Fortællende faglitteratur
- Faglitteratur fx i forbindelse med emnearbejde
- Elevfremstillede tekster
- Billedlæsning

Fri selvstændig læsning

Elevernes frie og selvstændige læsning er af stor betydning for at øge motivationen for læsning også i fritiden. Det er vigtigt, at læreren giver en individuel vejledning i valget af bøger, da bøgerne til den frie læsning indholdsmæssigt og sprogligt må være på et niveau, som den enkelte elev umiddelbart kan klare. Der læses både skønlitterære og faglige tekster.

Skærmlæsning

Eleverne arbejder i forbindelse med brugen af edb også med skærmlæsning. Det kan være læsning af egne tekster eller læsning af tekster, der fx er fundet i internettet i forbindelse med et emnearbejde.

Eleverne lærer i den forbindelse også at ”orientere” sig på en netside i fx internettet.

Sprog og tekster/sproglære

Da det danske sprog for mange elever er deres andetsprog, vil sproglæren i faget dansk have en ret fremtrædende placering, idet sproglæren skal støtte elevernes bevidsthed om sprogets struktur og funktioner, sprogbrug og sprogrigtighed.

Sproglære på 5. og 6. klassetrin omfatter på begge klassetrin følgende områder: Sprogiagttagelse, grammatik, tegnsætning, sætningsled og retstavning.

Af hensyn til faget tysk og til faget engelsk anvendes de latinske grammatiske betegnelser (se bilag).

Ved hjælp af fælles iagttagelser og elevernes iagttagelser og egne aktiviteter dannes et grundlag for et bredt arbejde med sprog og tekster, bl.a. med

- samspillet mellem tekst, sprog, indhold og situation
- sprogets sammenhæng med kultur og litteratur
- sproget som middel til konfliktløsning og som redskab for argumentation
- talt og skrevet sprogs og teksters æstetik

Der arbejdes med

- kommunikation, herunder afsender, modtager og situation
tekstiagttagelse, herunder overskrift, indholdsfortegnelse, bagsidetekst, billedtekst og illustrering, layout og øvrig tilrettelæggelse.
- sprogiagttagelse, fx ældre og nyere dansk, skriftsprog og talesprog, varianter af dansk, let og svært sprog, ligheder og forskelle mellem dansk og andre sprog, først og fremmest tysk, tosprogethed, sproglig variation.

Grammatik

Der arbejdes med:

- Substantiver: Bøjning af substantiver i singularis og pluralis, bestemt og ubestemt form.
Proprier (stort begyndelsesbogstav).
Sammensatte substantiver.
Substantiver – genitiv.
- Verber: Bøjning af verber i imperativ, infinitiv, præsens, imperfektum, præsens participium og perfektum participium.
- Adjektiver: Gradbøjning af adjektiver.
Adjektivernes t- og e-form.
- Præpositioner

- Personlige og relative pronominer
- Numeralier: Mængde- og ordenstal.

På 6. klassetrin desuden:

- Adverbier.
- Konjunktioner, herunder helsætning og ledsætning.

Tegnsætning og sætningsled

Der arbejdes med forskellige periodetyper:

Punktum, komma (grammatisk kommatering), spørgsmålstegn, tegnsætning ved direkte tale.

Der arbejdes med forskellige sætningsled:

På 5. klassetrin: Verballed og subjekt, præpositionsled.

På 6. klassetrin: Verballed og subjekt, præpositionsled, objekt, dativobjekt, subjektsprædikat.

Retstavning

Retstavning tjener til en efterhånden mere korrekt skriftlig fremstilling. Ved formelle retskrivningsøvelser skal fejlretninger rettes med vægt på elevens forståelse af sammenhængen. I stavning sker der en udvikling, hvor intet led springes over. Elevernes færdigheder i stavning er ofte forskellige, og dette medfører en differentieret staveundervisning.

Der kan tilrettelægges stavekurser for hele klasser.

Litteraturforståelse

I forbindelse med læsningen af ukendt tekst kan det være formålstjenligt at introducere teksten for eleverne og dermed arbejde med elevernes forforståelse. Det giver mulighed for en lettere indgang til teksten og en bedre indholdforståelse.

Undervisningen i litteraturforståelse bygger på samvær og samtale om litteratur med udgangspunkt i elevernes umiddelbare oplevelse og forståelse af litterære tekster.

Der arbejdes med

- samspillet mellem tekstens udsagn og læserens oplevelse
- samspillet mellem tekster
- litterære sammenhænge, fx forfatterskab, genre, tema og motiv
- fortolkning, meddigtning og analytisk arbejde med genre, handlingsforløb og elementer, person- og miljøskildring, fortæller og synsvinkel, sprogligt udtryk, værdier...

Individuel og fælles tekstproduktion

Eleverne træner deres skriftlige udtryksfærdighed på grundlag af sammenhængen mellem mundtlighed, skriftligt udtryk og læsning. Der lægges i stigende grad vægt på samspillet mellem teksttype, indhold og situation. Der arbejdes med layout og skriftformer, æstetisk og funktionelt, i såvel elevernes egne produktioner som i publikationer.

Der arbejdes med skriveprocessen, herunder

- stofindsamling og –udvælgelse
- tekstorganisering
- indhold og sprog, bl.a. stil og sprogrigtighed
- tekstvurdering og bearbejdning
- stavning og brug af ordbog
- periodeadskillelse og kommatering
- skrift, illustrering og layout.

Bundne opgavetyper

I de mere bundne skriftlige opgaver trænes specielle færdigheder. Der arbejdes med ord- og sætningsdannelse, og arbejdsformen kan være indsættelsesøvelser, orddiktater, indsættelsesdiktater og tekstdiktater.

Frie opgavetyper

Her vægtes indholdssiden af teksten. Efterhånden indøves en større bevidsthed hos eleverne om, hvilken genre de skriver i, samt hvem de henvender sig til (afsender, budskab, modtager).

Arbejdet omfatter bl.a. emnestile, anmeldelser, gengivelse af tænkte eller virkelige handlingsforløb, forskellige sagteksttyper.

Arbejdsformer kan bl.a. være storylinemetoden, procesorienteret skrivning, brug af logbøger, dagbøger eller portfolio.

Ligesom der arbejdes med mundtligt referat og resumé påbegyndes også skriftlige referat- og resuméøvelser.

I forbindelse med den skriftlige formulering arbejdes der sideløbende med indhold, disponering, inddeling af en tekst i afsnit, kommatering og retstavning

Håndskrivning og computerskrivning

Eleverne tilegner sig en personlig entydig håndskrift, der har sit grundlag i grundskriften (der henvises til læseplanen for skrivning).

I samarbejde med faget tysk arbejdes der med skriveteknik.

Eleverne indøver hensigtsmæssige skriveteknikker på tastatur, og der arbejdes med almindelige funktioner i tekstbehandling.

Valget mellem håndskrivning og brug af tekstbehandling foretages på grundlag af overvejelser over metodernes hensigtsmæssighed i de enkelte tilfælde.

Brug af skolebiblioteket

Eleverne skal have mulighed for at låne bøger til frilæsningsbrug i skolen og hjemme. Derudover øves eleverne i at bruge skolebibliotekets muligheder for bl.a. at finde frem til materialer i forbindelse med løsning af forskellige opgaver i dansk såvel som i andre fag. I samarbejde med skolebibliotekaren tilbydes eleverne en præsentation af og en indføring i de muligheder skolebiblioteket kan tilbyde, når det gælder materialesøgning.

Andre aktiviteter, fx drama/teater, sang, illustrering, udstilling

Der arbejdes med andre udtryksformer i samspil med de øvrige faglige områder.

Der arbejdes med indhold, udtryk og æstetik.

Brug af danske medier, fjernsyn, radio, musik, underholdning, film m.m. i undervisningen giver mulighed for en sproglig stimulering og et kulturelt kendskab.

Mål for sprog og læsning

5. klassetrin

Formål

At stimulere og motivere eleven til at bruge det danske sprog i mange forskellige sammenhænge.

At eleven fortsat har lyst til og interesse for at læse og skrive.

At eleven anvender læsning og skrivning i andre fag og på tværs af fagene.

At eleven i stigende grad anvender læsning og skrivning gennem opsøgende og udforskende virksomhed.

At eleven anvender læsning og skrivning både i og uden for skolen.

Mål

I løbet af femte klasse forventes det, at eleven lærer:

- at læse og reflektere over forskellige slags tekster
- at udbygge sin læsning af faglitteratur (læse og anvende billeder, skemaer, diagrammer...)
- at benytte flere læsestrategier
- at kunne udtrykke sig rimelig sikkert og varieret både mundtligt og skriftligt.

Udvikling af sproglig kompetence

Eleven skal efterhånden kunne anvende et mere nuanceret sprog på dansk og være i stand til at gøre rede for både hverdagsbegivenheder og fagligt stof. Eleverne sættes i situationer, hvor de indbyrdes skal bruge det danske sprog i samtaler og diskussioner.

Skriveudvikling

Eleven skal efterhånden kunne bruge indsamlet stof, ordne det og omsætte det til sammenhængende tekst i fiktive og saglige genrer.

Eleven skal efterhånden kunne anvende grammatisk kommatering.

Staveudvikling

Eleven skal efterhånden vide, at ord består af konstante dele (morfemer). Dette kan udnyttes i staveudviklingen og har en afgørende betydning for elevens videre staveudvikling (det morfematiske princip).

Mål for sprog og læsning

6. klassetrin

Formål

At eleven fortsat har lyst til at bruge det danske sprog og gennem eget initiativ og egen aktivitet udbygger sin sproglige kompetence.

At eleven har lyst og interesse for at læse og skrive og gennem egen aktivitet udbygger skriftsprogskompetencen.

At eleven anvender læsning og skrivning i andre fag og på tværs af fagene.

At eleven anvender læsning og skrivning gennem opsøgende, udforskende og kritisk virksomhed.

At eleven anvender læsning og skrivning både i og uden for skolen.

Mål

I løbet af 6. klasse forventes det, at eleven lærer:

- efterhånden at kunne benytte forskellige læsestrategier og at kunne tilpasse læsningen efter teksten og hensigten med teksten
- efterhånden at kunne forholde sig analyserende til skønlitterære og faglige tekster
- efterhånden at udbygge sin indsigt i forholdet mellem sprogets formside og indhold
- at kunne udtrykke sig forholdsvis sikkert og varieret både mundtligt og skriftligt

Udvikling af sproglig kompetence

Der arbejdes fortsat med at nuancere elevens ordforråd, og der gives øget mulighed for, at den enkelte elev kan formulere sig på dansk i længere sammenhænge og i længere tid (f.eks. ved fremlæggelse af boganmeldelse, fremlæggelse af emnearbejde, foredrag, fortællinger, diskussioner og indbyrdes samtaler...)

Skriveudvikling

Eleven skal kunne vælge udtryksform og disponere stoffet i rækkefølge efter, hvad der er vigtigst.

Eleven skal kunne skrive til en kendt modtager.

Eleven skal kunne anvende grammatisk kommatering.

Staveudvikling

Eleven skal efterhånden kunne bruge det morfematiske princip i sin skriveproces.

Bilag

120 hyppigste ord:

og	har	sin	gik	end	hen
af	et	skal	mig	godt	dig
er	havde	vil	jo	år	løb
at	jeg	dem	noget	været	jeg
en	man	hvor	ville	os	lidt
det	vi	alle	selv	hende	fri
han	da	når	store	dag	mon
de	kan	efter	deres	hele	små
til	ved	sagde	lille	mere	fin
den	hun	op	må	nok	tog
med	også	meget	se	nej	stor
som	blev	være	fik	kommer	glad
der	over	hvad	ned	alt	bort
men	kunne	mange	andre	sine	hver
ikke	ham	hans	mod	bliver	fordi
de	om	eller	under	lige	igen
sig	fra	her	dog	min	lang
for	så	ind	få	hvis	forbi
var	ud	kom	kun	tid	hjem
på	nu	skulle	have	far	sidste

Bilag

**Oversigt over de vigtigste danske
grammatiske betegnelser**

1.
Navneord
fælleskøn
intetkøn
ental
flertal
ubestemt
bestemt
nævnefald
ejefald
egennavne

2.
Udsagnsord
bydeform
navnemåde
nutid
datid
nutids tillægsmåde
datids tillægsmåde
før nutid
før datid
fremtid
ønskemåde
hjælpeudsagnord
handleform
lideform

3.
Tillægsord
grundform – 1. grad
højere grad – 2. grad
højeste grad – 3. grad

4.
Biord

**Oversigt over de vigtigste latinske
grammatiske betegnelser**

1.
Substantiver
-
neutrum
singularis
pluralis
-
-
nominativ
genitiv
-

2.
Verber
imperativ
infinitiv
præsens
imperfektum
præsens participium
perfektum participium
perfektum
plusquamperfektum
futurum
konjunktiv
modalverber
aktiv
passiv

3.
Adjektiver
positiv
komparativ
superlativ

4.
Adverbier

5.

Stedord

personlige stedord
nævnefald
afhængighedsfald
ejefald
henførende stedord
ejestedord
tilbagevisende stedord
påpegende stedord
spørgende stedord
ubestemte stedord

6.

Talord

mængdetal
ordenstal

7.

Bindeord

sideordningsbindeord
underordningsbindeord

8.

Forholdsord

9.

Udråbsord

10.

Kendeord

Sætningens vigtigste led:

udsagnsled
grundled
genstandsled
hensynsled
forholdsordsled
omsagnsled til grundled
omsagnsled til genstandsled

5.

Pronominer

-
nominativ
akkusativ og dativ (er det samme på dansk)
genitiv
relative pronominer
possessive pronominer
refleksive pronominer
demonstrative pronominer
interrogative pronominer
indefinitive pronominer

6.

Numeralier

-
-

7.

Konjunktioner

-
-

8.

Præpositioner

9.

Interjektioner

10.

Artikler

verballed
subjekt
objekt
dativ-objekt
præpositions-forbindelse
subjektsprædikat
objektsprædikat

DANSK

Læseplan for 7. – 10. klassetrin

Læseplan for dansk 7. – 10. klassetrin

Læseplanens opbygning

Læseplanen er opbygget i forløb:

1. forløb: 1. – 2. klassetrin
2. forløb: 3. – 4. klassetrin og 5. – 6. klassetrin
3. forløb: 7. – 9. klassetrin og 10. klassetrin
(enhedslæseplan for hovedskole, realskole, fællesskole og gymnasiet).

Læseplanens struktur

Læseplanen er inddelt i tre hovedområder:

- Faglige aktiviteter
- Fagligt stof
- Faglige områder

Vejledende bemærkninger

Læseplanens 3. forløb er delt i to hovedafsnit: 7. – 9. klassetrin og 10. klassetrin.

I forlængelse af selve læseplanen er der knyttet vejledende bemærkninger til læseplanen.

Første del af de vejledende bemærkninger er gældende for H7/R7/G7, H8/R8/G8, H9/R9/G9, (hovedskolen, realskolen og gymnasiet) og er samlet i et afsnit efter læseplanen for disse klassetrin.

Anden del af de vejledende bemærkninger er gældende for R10/G10 (realskolen og gymnasiet) og er samlet i et afsnit efter læseplanen for disse klassetrin.

Generelle bemærkninger til dansk på 7. – 10. klassetrin

Enhedslæseplan

Der er tale om en enhedslæseplan. Det betyder, at der gælder den samme læseplan for faget dansk for elever i H7/R7/G7, H8/R8/G8/, H9/R9/G9, R10/G10, men med mulighed for differentiering efter skoleart.

Omfanget og karakteren af krav til elevernes sproglige viden og bevidsthed kan vanskeligt fastlægges generelt for hele forløbet og alle skoleformer fra 7. til 10. klasse. Det er selvfølgelig, at de krav, der stilles til en elev i H7, er anderledes end de krav, der stilles til en elev i R7 eller G7. Ligeledes må de undervisningsaktiviteter, der lægges til grund for læringsprocessen, tilpasses de enkelte hold af elever.

I alle tilfælde kræver det stor opmærksomhed og lydhørhed hos læreren at finde den rigtige balance mellem arbejdet med sproglig viden og bevidsthed - og - motiverende og samtidig målrettede arbejdsformer.

Overordnet gælder det, at den enkelte lærer i sin tilrettelæggelse af undervisningen tager

udgangspunkt i klassens og den enkelte elevs forudsætninger. Allerede her starter differentieringen.

Differentieringen gælder indholdet og stofmængden, i hvilken grad og i hvilket omfang, man beskæftiger sig med et givet fagligt område.

Mulighed for differentiering gælder alle tre skolearter.

I hovedskolen må der især foretages et skøn, når det gælder udvælgelse af stof og graden af fordybelse. Udvælgelsen vil både være afhængig af den enkelte classesammensætning og af den enkelte elevs forudsætninger.

Det vil også være muligt at differentiere undervisningen i dansk i R10 og G10. Elever i R10 stiler mod en afsluttende realeksamen, hvorfor stofvalget i R10 i nogen grad vil rette sig mod kravene til den kommende skriftlige og mundtlige eksamen. G10 eleverne derimod fortsætter med faget, og der kan forventes en større grad af fordybelse inden for bestemte områder.

Dansk som dannelsesfag og som sprogfag

Sigtet med undervisningen i faget dansk er at give eleverne en sproglig kompetence, der er modersmålsnærende for derigennem at gøre eleverne funktionelt tosprogede. Fagets dannelsesside berører den personlige udvikling, der bl.a. påvirkes gennem det stof, der arbejdes med og gennem det sprog, man modtager og udtrykker sig med. Dansk er således både et humanistisk dannelsesfag og et sprogfag.

Desuden er dansk undervisningssproget i skolen, når det gælder alle andre fag (bortset fra fagene tysk og engelsk). Dette stiller store krav ikke blot til dansklærerne, men også til skolens øvrige faglærere. I valg af pædagogik må læreren derfor være opmærksom på dette forhold, der medfører, at undervisningen også bygger på sproget som erfarings- og oplevelsesfelt og ikke blot som middel til at udtrykke sig.

Samarbejde med andre fag

I fagene dansk og tysk arbejdes der ofte med de samme indholdsmæssige elementer. Af hensyn til en hensigtsmæssig indlæring i begge fag bør dansklæreren og tysklæreren indgå i et pædagogisk og fagligt samarbejde.

Danskfaget har derudover ofte en central placering, når det gælder tværfagligt samarbejde. Det vil være af stor betydning, at der i et samarbejde mellem klassens faglærere etableres tværfaglige undervisningsforløb. Dette vil styrke elevernes opfattelse af faget som en del af en større helhed, og som et redskab, der kan anvendes i skolens øvrige fag.

IT i undervisningen

IT i undervisningen gælder alle skolens fag. I læseplanen for 7. – 10. klassetrin er IT nævnt de steder, hvor det er relevant. Der er ligeledes udarbejdet en samlet beskrivelse af IT i undervisningen, hvor man kan få et overblik over hele IT forløbet. Et samarbejde med klassens øvrige lærere kan være med til at sikre, at man ved fælles hjælp når de mål, der er beskrevet.

Grammatiske betegnelser

For at give eleverne mulighed for større sammenlignelighed i sprogfagene skal der i alle sprogfag anvendes de latinske grammatiske betegnelser. De latinske grammatiske betegnelser er vedlagt som bilag.

Evaluering

Evaluering forstås som vurdering af den enkelte elevs udvikling på forskellige områder. Den er del af en kontinuerlig dialog mellem elev, forældre og lærer og indeholder elementer af tilbagemelding, rådgivning og vejledning, som åbner for nye perspektiver. Som sådan indgår evalueringen i dannelsesprocessen.

Eleven og dennes forældre kan ved samtaler med læreren danne sig et indtryk af elevens udvikling i skolemæssig sammenhæng, herunder elevens sociale kompetencer.

Der findes forskellige evalueringsformer, der undervejs i skoleåret kan anvendes, når det gælder evaluering af elevernes arbejde. Det kan dreje sig om samtalen mellem elev og lærer, om elevens egen vurdering af sin arbejdsindsats, om rettelser af elevarbejder i form af skriftlig evaluering, og det kan være en kombination af skriftlig og mundtlig evaluering.

I løbet af et skoleår bliver der normalt stillet mundtlige og skriftlige opgaver – oftest efter gennemgang af et bestemt stofområde. Disse opgaver vil indgå i bedømmelsen af elevens præstationer og være en del af den samlede evaluering.

Evalueringen ligger i forlængelse af undervisningen og afspejler, i hvilken grad eleven har tilegnet sig viden, færdigheder eller kompetencer idet der tages højde for hele spektret fra gengivelse af viden til selvstændig, problemløsende anvendelse af de områder, eleven har arbejdet med i undervisningen. Den er således også et instrument for læreren til at sikre, at undervisningens mål er nået.

I det offentlig-retslige system er evalueringen samtidig grundlag for karaktergivning, der er en juridisk handling og derfor underlagt regler, der skal følges.

Ved en samlet bedømmelse af elevens præstationer skelnes der mellem præstationerne i de såkaldte undervisningsbidrag ("Unterrichtsbeiträge") og præstationerne i klasseprøverne.

1. Mundtlige og skriftlige præstationer i den almindelige undervisning ("Unterrichtsbeiträge")

Herunder hører alle elevens mundtlige og skriftlige præstationer i løbet af et skoleår bortset fra klasseprøverne.

Blandt undervisningsbidragene skal der også tilgodeses individuelle mundtlige og skriftlige fremlæggelser.

2. Klasseprøver

Klasseprøver afvikles i form af opgavetyper, der er nævnt i det enkelte fags læseplan.

De skriftlige opgaver skal i form og indhold afspejle fagets forskellige områder og pågældende klasses aktiviteter.

Antal obligatoriske klasseprøver pr. skoleår

Der afholdes klasseprøver i følgende fag og klassetrin.

Mellemtrinnet			H - R - F - G				
Fag/klasse	5	6	Fag/klasse	7	8	9	10*
Dansk	4	4	Dansk	4	4	4	4

* Kun realskolen, fællesskolen og gymnasiet

Karaktergivning

Karakteren ved den halvårige standpunktsbedømmelse sammensættes af karaktererne fra "undervisningsbidragene" og fra klasseprøverne.

Ved den samlede vurdering skal elevens mundtlige og skriftlige præstationer (vurderingsområdet "undervisningsbidrag") som regel vægtes højere end vurderingsområdet klasseprøver.

Som bilag er vedlagt:

- ”Vurdering af sprog og læsning 9. klasse – hovedskolen – dansk”
- ”Vurderingskriterier til brug ved realeksamen i dansk stil ved de danske skoler i Sydslesvig”
- ”Vurderingskriterier til brug ved realeksamen i mundtlig dansk ved de danske skoler i Sydslesvig”.

3. forløb: Læseplan for 7. – 9. klassetrin

De danskfaglige dimensioner danner fortsat grundlag for undervisningen, og læseplanen bygger videre på det arbejde, der er foregået i 2. forløb. Bearbejdelsen af oplevelser og erfaringer støttes i stigende grad af analytisk virksomhed.

Der henvises i øvrigt til ”Formål” og ”Centrale kundskabs- og færdighedsområder i dansk”.

Faglige aktiviteter

- udforskning af sprog og tekster gennem samtale, øvelser og eksperimenter
- samtale og drøftelse i klassen og i grupper
- emnediskussion
- længere mundtlig fremstilling, fx fortælling, redegørelse, foredrag evt. med efterfølgende debat
- elevernes og lærerens oplæsning
- læsning, såvel fri selvstændig læsning som læsning med specifikke formål
- individuel og fælles tekstproduktion
- håndskrivning og computerskrivning
- brug af bibliotek, samlinger og databaser
- andre aktiviteter, fx sang, illustrering, udstilling, drama/teater.

Fagligt stof

Undervisningen omfatter

- egne og fælles oplevelser, tanker og følelser
- elevernes egne og fælles fremstillinger, både skriftlige og mundtlige udtryksformer, fx fiktive og ikke fiktive handlingsforløb, genstands-, person- og procesbeskrivelse, sagsfremstilling, genfortælling, referat og resume, digte, essays, rapporter, breve, læserbreve, anmeldelser
- litteratur, ældre og nyere, fx romaner, noveller og digte, skuespil, sagn og myter, eventyr, sagaer, folkeviser, sange og salmer
- anden fiktion, fx film, tegneserier, musikvideo, tv- og radiospil, computerspil
- sagtekster: fagtekster, avistekster, leksika, ordbøger og andre håndbøger, reklamer m.m.
- skærmttekster, fx databaser, elektronisk post
- faktaprogrammer i elektroniske medier og film: nyhedsudsendelser og fx reportager, radiomontage, multimediepræsentationer, oplysende og debatterende udsendelser
- billeder, fx fortællende og informative billeder, illustrationer.

Faglige områder

Sprog og tekster

Med udgangspunkt i sammenhængen mellem udtryk og indhold arbejdes der bl.a. med

- samspillet mellem teksttype, sprog, indhold og situation

- sproget som handlemulighed, fx som middel til konfliktløsning og overtalelse og som redskab for argumentet
- sprog og teksters æstetik.

Der arbejdes med

- kommunikation, herunder massekommunikation og andre kommunikationsformer
- tekstiagttagelse, bl.a. genre, kontekst, komposition, udtryksform, layout og andre grafiske virkemidler
- Sprogiagttagelse, herunder sprogbrug fx social, regional og aldersbestemt variation i sproget, dansk som andetsprog, stilistisk variation
- sprogligt udtryk, fx billedsprog, rim, rytme, ironi, ordspil
- ordforråd og orddannelse, faste udtryk og vendinger.

Sproglære indgår i arbejdet med sprog, sprogbrug og sprogrigtighed.

Den omfatter bl.a.

- betydning af ord og tekster, semantik
- periode- og sætningstyper
- sætningens opbygning og de vigtigste sætningsled
- ikke-sætningsformede ytringer
- ordklasser og bøjningsformer
- andet, fx sproglyde og udtale.

Litteratur

Med udgangspunkt i elevernes oplevelse og forståelse af litterære tekster arbejdes der bl.a. med

- litteraturens betydning for den enkelte læser
- samspillet mellem tekstens udsagn og læserens oplevelse
- litterære sammenhænge, fx forfatterskab, genre, tema og motiv
- litterære perioder, herunder litteraturens almengyldighed og historiske tilknytning
- fortolkning, meddigtning og begyndende analytisk fordybelse, herunder arbejde med litterære genrer, persontegning og miljøbeskrivelse, handlingsforløb og –elementer, synsvinkel og fortællerrolle, komposition og fremstillingsformer, sprogligt udtryk, værdisystemer.

Tale og lytte

Der arbejdes med samtale og længere mundtlige fremstillingsformer samt med brug af hjælpemidler til støtte for mundtlig fremstilling, fx tavle, overheadprojektor, dias, bånd, edb etc.

I arbejdet indgår bl.a.

- samtale, herunder at lytte opmærksomt
- mundtligt referat
- mundtlig redegørelse og sagsfremstilling
- vurdering og bearbejdelse af mundtlig fremstilling

Eleverne arbejder bl.a. med

- at benytte og tage notater

- at udarbejde manuskript, herunder at disponere og benytte nøgleord
- at argumentere, dokumentere og begrunde
- at opsummere og konkludere.

Der arbejdes med det mundtlige udtryk, herunder artikulation, stemmestyrke, taletempo og -rytme, frasering, pausering og kropssprog.

Skrive

Eleverne træner deres skriftlige udtryksfærdighed på grundlag af sammenhængen mellem mundtlighed, skriftligt udtryk og læsning. Der arbejdes med tekstens klarhed og forståelighed og samspillet mellem teksttype, indhold og situation.

Der arbejdes med layout, skriftformer, æstetik og funktion, i såvel elevernes egne produkter som i publikationer.

Der arbejdes med skriveprocessen, herunder

- stofindsamling og indhold
- tekstorganisering og komposition
- sproglig variation
- sproglig præcision og korrekthed
- sammenhæng og forskelle mellem tale og skrift
- tekstvurdering og –bearbejdning
- retstavning
- tegnsætning
- layout, skrift, illustrering og andre grafiske virkemidler.

Med grundskriften som udgangspunkt arbejdes der med håndskrift og skriftpleje.

Hastigheden og sikkerheden ved skrivning på tastatur trænes. Funktioner i tekstbehandling indlæres, når det falder naturligt i forbindelse med skriftligt arbejde.

Anvendelsesmuligheder, fordele og ulemper ved henholdsvis tekstbehandling og håndskrivning undersøges og diskuteres.

Læse

Der arbejdes med litterær og faglig læsning samt læsning af tekster på skærm. Eleverne undervises i efterhånden at tilpasse læseformen til tekstens krav og formålet med læsningen.

Se

Eleverne opøver deres færdighed i at beskrive, analysere og vurdere synsindtryk, herunder billedmæssige udtryk, samt i at anvende billeder som udtryk.

Undervisningen omfatter

- indhold
- helhed og elementer

- samspillet mellem billede og tekst
- synsvinkel, fokus og beskæring
- genre, fx illustration, kunstbillede, reklame og plakat.

Andre udtryksformer

Der arbejdes med andre udtryksformer i samspil med de øvrige faglige områder.

Der arbejdes med indhold, udtryk og æstetik.

Andre udtryksformer kan fx være illustration, drama/teater, udstilling, medier.

Vejledende bemærkninger til læseplanen for 7. – 9. klassetrin

1. Udtryk og indhold

Det er danskfagets særlige pointe, at udtryk og indhold hører sammen. I arbejdet med tekster i faget dansk interesserer man sig ikke kun for hvad der står, men også hvordan det står: Udtrykket er bestemmende for opfattelsen af indholdet. Dette gælder fra den enkleste meddelelse til den digteriske tekst.

Sproget er således danskfagets overordnede begreb, og digtningen i videste forstand fagets midtpunkt.

Når man arbejder med sprog og tekster, må iagttagelserne knyttes til indholdsforståelsen og ikke blot indskrænkes til registreringer af sproglige og stilistiske træk. Det har kun mening at udpege særlige sproglige og stilistiske træk i en tekst, hvis man også forsøger at gøre sig deres mening og virkning klar.

Man kan arbejde med digteriske teksters grundstruktur (kontrasten, gentagelsen, billedet (metaforen), symbolet) fx ved at overveje tekstens indre sammenhæng og komposition, ved at sammenligne handlingens kronologi med tekstens forløb, ved at inddele teksten i afsnit og give dem overskrifter, der tydeliggør strukturen, eller ved at prøve at forklare brud i teksten, parallelle passager eller modsætninger.

2. Skønlitteratur

En fortælling (fiktion i det hele taget) har en særlig fascinationskraft, fordi den taler konkret, mens alle andre fremstillinger (fx de videnskabelige) taler abstrakt gennem begreber, der udelukkende henvender sig til intellektet. Fiktionen formidler sin indsigt i en form, der henvender sig direkte til menneskets sanser og fantasi. Anskueliggørelsen gør emnet nærværende for den, der oplever værket, bringer emnet ind på livet af modtageren og giver mulighed for en mere direkte, mere elementær og mere personlig indsigt.

Den kunstneriske oplevelse er almen og konkret og har appel til det enkelte individ som et på en gang sansende, følede og tænkende væsen.

2.1 De skønlitterære genrer

Hovedgenrerne epik, lyrik og drama repræsenteres fx ved læsning af romaner, noveller, sagaer, eventyr, fortællinger, folkeviser, digte, viser, sange og salmer, skuespil, hørespil, film.

Der læses skønlitterære tekster af såvel nyere som ældre (fortrinsvis) danske forfattere.

Man kan evt. samarbejde med tyklæreren, således at man i perioder arbejder med de samme genrer og derved supplerer og støtter indlæringen af begreber og særlige kendetegn, der har med de forskellige genrer at gøre.

2.2 Børne- og ungdomslitteratur

Det vil være oplagt at bruge børne- og ungdomslitteraturen, der med udgangspunkt i elevernes egen situation ofte vil handle om det, som unge mennesker er optaget af. Den glidende overgang mellem børne-, ungdoms-, og voksenlitteratur gør det muligt at vælge bøger ud til fælles læsning, som kan bruges af klassen.

Hvor det er muligt og hensigtsmæssigt/nødvendigt anbefales brugen af bog + bånd til de elever, der har besvær med at læse længere tekster på egen hånd. I øvrigt må man i sin tilrettelæggelse af undervisningen til stadighed tage højde for elevernes sproglige formåen og dermed bruge tid på at behandle det læste, således at alle i videst mulig omfang får en god tekstforståelse.

2.3 Arbejdet med skønlitteratur

Tekstarbejdet omfatter en samtale om det læste.

Det kan være - afhængig af situationen, tekstens art og sværhedsgrad - et resumé, et referat eller en genfortælling gengivet af en enkelt elev eller af forskellige elever. Det kan være i form af spørgsmål og svar til den læste tekst evt. udarbejdet af eleverne selv, eller man kan arbejde med vendepunkter, hvor den enkelte elev finder frem til steder i teksten, som han/hun synes er vigtige steder, og som dernæst danner udgangspunkt for drøftelser af teksten i klassen.

Åbent formulerede spørgsmål giver mulighed for, at eleverne kan svare individuelt og komme frem med deres egen oplevelse af teksten.

I meddigtning er fx indlevelse, indsigt og eksperimenteren nøglebegreber.

Ved at arbejde med teksten på forskellige måder er der således lagt op til en mere individuel tilgang til det læste. Hvis man bygger på læserens eget medspil i tekstlæsningen, kan der opnås en større medleven og engagement hos eleverne.

Når man inddrager ældre forfattere, vil man gennem litteraturhistorien kunne komme ind på, hvordan man gennem tiderne har givet tanker og følelser udtryk, og hvordan litteraturen spejler den tid, den er blevet til i. Derved kan man blive opmærksom på, at litteraturen har forandret sig, fordi den måde livet leves på har forandret sig, ligesom de måder, man tænker over sit liv, forandrer sig.

Analysen er en systematisk afdækning af en teksts form og indhold. Analyseredskaberne skal tjene til at skærpe opmærksomheden, og analysen må ikke blive et formål i sig selv, men skal bearbejde den form for indlevelse, der er sket og forstærke iagttagelsen.

I 3. forløb arbejdes der med tekstanalyse, der skal være med til at skærpe opmærksomheden over for de enkelte teksters særlige træk. Tekstanalysen har til opgave at gøre oplevelsen af den læste tekst begribelig (at gøre oplevelsen til viden).

Ved fiktive tekster kan analysen deles i fire faser:

- Første fase er en elementær iagttagelse og beskrivelse af tekstens virkemidler (synsvinkel, komposition, forløbsstruktur, miljø, personer, sprog og stil).
- I anden fase kombineres ovenstående iagttagelser i helheder, i modsætnings- og

spændingsforhold, i registrering af forandringer og tilstande, i påvisning af sammenhæng mellem form og indhold. Tekstens tema anskueliggøres. Teksten vurderes på sine egne betingelser.

- Tredje fase er en undersøgelse af tekstens værdigrundlag, dvs. teksten sættes ind i forskellige sammenhænge af forfattermæssig, tidsmæssig, historisk og ideologisk karakter.
- Endelig kan teksten i fjerde fase danne udgangspunkt for drøftelser af forskellige værdiforestillinger, herunder egne forestillinger og erfaringer med henblik på en vurdering og kritik af teksten.

Arbejdet med skønlitterære tekster lægger især op til tolkning af tekstens indhold.

I fortolkningen, enkeltvis, i grupper eller i hele klassen, søger man at afdække, hvad teksten i sin helhed fortæller og betyder for en.

Ved perspektivering sætter eleverne teksten ind i bredere sammenhænge med andre tekster, med deres erfaringsverden, med deres syn på tilværelsen.

4. Sagprosa

Sagprosa er en betegnelse for enhver prosafremstilling, der ikke har fiktionskarakter. Oftest beskriver sagprosa den faktiske virkelighed. Sagtekstens afsender vil oplyse og ræsonnere, sagligt og kontrollerbart, om faktiske forhold i modsætning til fiktionstekstens afsender, der som en af sine hensigter vil formidle personlig livstolkning.

Sagprosaen kan i modsætning til fiktionen bedømmes som sand eller falsk, saglig eller usaglig, objektiv eller subjektiv (gælder dog ikke for forbud, formaninger eller lovttekster).

Nogle undergenrer befinder sig på grænsen mellem det fiktive og det ikke fiktive (fx den dokumentariske roman eller nogle af TV's faktionsformer (doku-drama)), og andre undergenrer som erindringer, biografier, rejsebeskrivelser, essays kan være skrevet med så stor æstetisk og stilistisk bevidsthed, at de på trods af, at de ikke er fiktionslitteratur, af og til kan medregnes til skønlitteraturen. Der ligger i de ovennævnte bemærkninger, at ikke-fiktive sagtekster og skønlitterær fiktion må læses på forskellig måde.

3.1 Sagprosaens genrer

Der arbejdes også med sagprosaer af forskellig art. Arbejdet hermed må føre frem til en forståelse af, hvordan enhver teksts form, opbygning og sprog hænger sammen med dens funktion og kontekst. Således kan der arbejdes med breve, forskellige avisartikler, reklamer, dagbøger, biografier, erindringer, brugsanvisninger m.m.

3.2 Arbejdet med sagprosa

I sagprosa er det ofte af værdi at undersøge forhold omkring kommunikation, fx sammenhænge mellem afsenderens hensigt, tekstens adressat, valget af genre og tekstens udformning.

I arbejdet med sagtekster rettes opmærksomheden imod indholdet som udtryk for nogle kendsgerninger, synspunkter eller oplysninger om faktiske forhold, som eleverne efterhånden skal kunne forholde sig bevidst til og udtrykke deres holdninger til.

Hovedspørgsmålene i arbejdet med ikke-fiktive tekster kan ofte stilles ud fra kommunikationsmodellens fokus på afsender – tekst/budskab – modtager:

- Hvem (afsender) siger
- Hvad (budskabets indhold)
- Til hvem (modtager)
- I hvilken form
- Hvorfor (budskabets hensigt) siges det netop på denne måde, og hvilken betydning har det for opfattelsen af budskabet (budskabets effekt).

I arbejdet med litteratur og dermed tekstarbejde må der foretages en skelnen mellem, hvad der forventes af en elev i hovedskolen, realskolen og i gymnasiet, idet kravene til realskoleeleven og gymnasieeleven peger frem mod dels en afsluttende realeksamen efter 10. klasse og dels en fortsat skolegang i gymnasiet.

4. Sproglære

Den spontane interesse og nysgerrighed over for sprog er til stede hos eleverne – alene ud fra det faktum, at de betjener sig af to sprog, dansk og tysk. Sproglæren bør imødekomme og udnytte de muligheder, der ligger i denne spontane nysgerrighed over for sprog.

Der er to hovedformål med sproglæren: at give indsigt og at give redskaber.

Sproglæren skal give eleverne indsigt i forholdet mellem sprog og kultur, den skal støtte elevernes bevidsthed om sprogets struktur og funktioner, sprogbrug og sprogrigtighed, dvs. at den skal hjælpe eleverne til at forstå, hvad sprog er, hvordan det fungerer, hvad sproglig variation er, og hvad den afspejler.

Sproglæren skal give eleverne redskaber i form af sproglige begreber og en vis terminologi. Disse redskaber har eleverne personligt brug for som led i deres danske dannelsesproces for at få et mere bevidst forhold til deres to-sprogethed og desuden som et praktisk hjælpemiddel for andre af skolens fag og fagdiscipliner, fx når de skal lære fremmedsprog.

Bl.a. af hensyn til fremmedsprog anvendes de latinske betegnelser inden for grammatikken (se bilag).

4.1 Sprogiagttagelse

Gennem iagttagelse af sproget i fx litterære tekster, sagtekster, i samtalsituationer, ved at lytte til fortællinger og oplæsning vil eleverne ved lærerens hjælp komme frem til generaliseringer om sprog og sproglige fænomener.

4.2 Arbejdet med sproglære

Der arbejdes med sprogiagttagelse, der kan gå fra en enkelt konstatering af, at en tekst fx er af ældre eller nyere dato, at der benyttes skriftsprog og/eller talesprog, at sproget er enkelt eller kompliceret til en grundigere undersøgelse af stavning og bøjningsformer i fx ældre tekster.

Ved læsning af ældre litteratur kan eksempler på ældre sprogbrug danne optakt til iagttagelser over tidsbetingede ændringer i sproget.

Andre tekster vægter den sociale dimension, og her kan opmærksomheden rettes mod sprogets kommunikative sider – hvordan taler vi med hinanden – hvordan kan vi både udelukke og skabe fællesskab med vores sprogbrug?

Sprogligt kan samtaler af denne art være med til at udvide elevernes ordforråd og knytte

forbindelsen mellem begreber og sprog tættere sammen.

4.3 Grammatik

Der arbejdes med ordklasserne og deres betydning ved sætningsdannelser.

Der arbejdes med:

- substantiver
- verber
- adjektiver
- præpositioner
- pronominer
- numeralier
- adverbier
- konjunktioner

Hovedvægten lægges på substantivernes, verbernes og adjektivernes bøjningsformer, for at eleverne opnår en større grad af sikkerhed i korrekt brug af de forskellige former. Arbejdet hermed bør indgå i meningsfulde sammenhænge, således at træningen/øvelserne også af eleverne opfattes som værende relevante for sproglig korrekthed og sikkerhed.

Ligeledes trænes anvendelsen af præpositioner, idet det for vore elever ofte kan være vanskeligt at skelne mellem korrekt brug af præpositioner på dansk/tysk.

Ved pronominer lægges der især vægt på brugen af hans og sin, da det tyske sprog også her kan gøre det svært for eleverne at skelne korrekt.

Brugen af genitiv trænes ligeledes.

Der arbejdes fortsat med synonymer, antonymer og homonymer.

4.4 Tegnsætning og sætningsled

Der arbejdes med forskellige periodetyper: punktum, komma, spørgsmålstegn, udråbstegn, tegnsætning ved direkte tale.

Der arbejdes med traditionel (grammatisk) kommatering.

Der arbejdes med kommaregler.

Der arbejdes med forskellig sætningsled, herunder verballed og subjekt.

4.5 Retstavning

Elevernes færdigheder i stavning er ofte forskellige, og dette bør medføre en differentieret staveundervisning.

Til støtte for elevernes retstavning kan der fortsat arbejdes med staveregler.

Ved formelle retskrivningsøvelser skal fejlskrivninger rettes med vægt på elevens forståelse af sammenhængen.

5. Tale og lytte

5.1 Samtalen

Gennem samtalen kan eleverne opdage, at udveksling af opfattelser kan være vejen frem til større forståelse af egen og andres situation. Dette forudsætter, at man lytter til hinanden og respekterer den enkeltes indlæg. Der skal fortsat være plads til den frie og undertiden uforpligtende samtale, men ellers udspringer samtalen ofte af fælles oplevelser, fælles anliggender, i noget hørt, set eller læst. Tekster, der rummer udtryk for holdninger, kan lægge op til inddragelse af etiske spørgsmål.

Sigtet med samtalen under fastlagte former er, at eleverne får øvelse i at udtrykke sig i forhold til et givet emne, herunder redegøre for forskellige holdninger, argumentere for et synspunkt og anføre grunde.

Endelig er det af betydning, at eleverne får øvelse i at opsummere og konkludere.

Det mundtlige arbejde skal ligeledes gerne styrke elevernes selvtillid, så de tør, kan og vil udtrykke sig mundtligt på dansk i grupper eller i et større forum.

5.2 Andre mundtlige fremstillingsformer

I forbindelse med udviklingen af elevernes formuleringsevne inddrages mundtlige udtryksformer som genfortælling, referat og resumé. Herunder arbejdes der også med notater, nøgleord og disponering. Den mundtlige fremstilling kan illustreres ved hjælp af forskellige hjælpemidler som fx tavle og overheadprojektor.

Ved oplæsning er der mulighed for at arbejde med stemmeføring og udtale, idet stemmebrug er en vigtig faktor i mundtligt arbejde. Oplæsning kræver således forberedelse og vil være med til at give udtryk for tekstens indhold og sproglige særpræg. I videste forstand er oplæsning en tolkning.

Lærerens oplæsning er ligeledes en del af det mundtlige arbejde.

6. Skrive

Målet med det skriftlige arbejde er, at eleverne bliver i stand til at bruge skriftsproget dels til at løse større eller mindre opgaver, dels til at fastholde og videreføre tanker, følelser og viden.

De skriftlige opgaver skal i omfang og sværhedsgrad tilpasses den enkelte elev, klassetrinnet og skolearten.

Forudsætningen for det skriftlige arbejde er det talte sprog og læsningen.

Det skriftlige arbejde bør have en tæt sammenhæng med det mundtlige arbejde. Optakten til et

skriftligt arbejde kan være en grundig mundtlig introduktion, forberedelse eller gennemgang af det stof eller stofområde eleverne skal formulere sig skriftligt til.

Elevernes sproglige færdigheder søges udbygget ved at arbejde med forskellige teksttyper. Det må tilstræbes, at eleverne udvikler en klar udtryksform, der er tilpasset teksttype og modtager. Formel korrekthed må tilstræbes inden for de forskellige genrer.

Ved at arbejde med forskellige genrer skærpes den sproglige opmærksomhed sammen med bevidstheden om de mange udtryksmuligheder.

Arbejdet med skriftlig dansk er et håndværk, som kræver øvelse og støtte langt op i skoleforløbet, ikke mindst da mange af vore elever i deres dagligdag ikke bruger det danske skriftsprog udover i skolen. En del skriftlige arbejder kan med fordel gennemføres som procesorienteret skriftlig fremstilling. Før og undervejs i skriveprocessen er det af betydning, at eleverne får megen støtte. Der rettes og skrives om undervejs under vejledning af lærer og evt. klassekammerater. Man tillægger selve skriveprocessen stor betydning og arbejder med teksten, til den fremstår som et færdigt og afsluttet produkt, der opfylder de intentioner, man havde, da man startede.

Det vil være naturligt at benytte sig af de fordele, brugen af et tekstbehandlingsprogram giver. Dette vil gøre det lettere at omskrive, rette og flytte afsnit efter behov samt muliggøre en hensigtsmæssig opstilling af sin tekst afhængig af formålet med teksten.

Der kan arbejdes med emnestile, referat, resumé, anmeldelser, gengivelse af tænkte og virkelige handlingsforløb, breve, beskrivelser, kommentering, digte, forskellige sagteksttyper og andre skriftlige genrer.

Projektarbejdsformen giver eleverne mulighed for at fordybe sig i et fælles eller selvvalgt emne over et længere tidsrum. Det kan være et danskfagligt emne eller et emne, der går på tværs af fagene.

Projektopgaven er en opgavetype, der giver gode muligheder for, at eleven kan arbejde med disponering, indhold, opsætning og layout, illustrering, sprog, retstavning og tegnsætning i et større samlet forløb.

6.1 Håndskrift, skriftpleje og skrivning på tastatur

Med grundskriften som udgangspunkt arbejdes der med håndskrift og skriftpleje.

Hastigheden og sikkerheden ved skrivning på tastatur trænes. Funktioner i tekstbehandling indlæres, når det falder naturligt i forbindelse med skriftligt arbejde.

Anvendelsesmuligheder, fordele og ulemper ved henholdsvis tekstbehandling og håndskrivning undersøges og diskuteres.

7. Læse

Formålet er, at eleverne bevarer og udfolder deres læselyst og efterhånden vænner sig til kritisk og konstruktivt at bearbejde og vurdere det, de læser.

Det er stadigvæk af stor betydning, at eleverne opmuntres til at læse meget – også i deres fritid, da det er den vigtigste kilde til – uden for skolen – at forbedre og udvide kendskabet til dansk sprog og kultur.

7.1 Læseundervisningen i 3. forløb

Der arbejdes med litterær og faglig læsning samt læsning af tekster på skærm.

Eleverne undervises i at variere deres læseform og læsehastighed (fx nærlæsning, skimning, diagonallæsning, etc.) efter tekstens krav og formålet med deres læsning.

8. Se

I arbejdet med billeder kan der – som i arbejdet med andre tekster – med fordel tages udgangspunkt i oplevelsen, og der satses på forståelsen gennem arbejdet med beskrivelse, analyse, fortolkning og vurdering af billedet.

Bilag

Vurdering af sprog og læsning 9. klasse - hovedskolen - dansk

Vurderingskriterier

I bedømmelsen af eleven ved afslutningen af skoleåret i 9. hovedskoleklasse indgår følgende momenter:

Elevens evne til

- at benytte forskellige læsestrategier og evne til at tilpasse læsningen efter teksten og hensigten med teksten
- at forholde sig analyserende til længere skønlitterære og faglige tekster
- indsigt i forholdet mellem sprogets forside og indhold
- at udtrykke sig nogenlunde sikkert og varieret såvel mundtligt som skriftligt

Sproglig kompetence

- Det vurderes, om eleven kan føre en samtale på dansk om almindelige dagligdags gøremål, stille spørgsmål, give svar, referere til en hændelse eller episode, gengive indholdet af en ført samtale, opsummere og evt. konkludere.
- Det vurderes, om eleven mundtligt kan gengive indholdet af en skønlitterær tekst, der er anvendt i undervisningen, eller som eleven selv har læst.
- Det vurderes, om eleven kan sætte sig ind i en faglig tekst svarende til klassetrinnet og ud fra oplysningerne i teksten være i stand til mundtligt at gengive det væsentligste.
- Det vurderes, om eleven kan læse og følge en brugsanvisning og/eller en opskrift.

Skriveudvikling

- Det vurderes, om eleven kan disponere stoffet i rækkefølge efter, hvad der er vigtigst.
- Det vurderes, om eleven kan inddele i afsnit og sætte punktum og komma.
- Det vurderes, om eleven er nogenlunde sikker i retstavning.
- Det vurderes, om eleven kan skrive til en kendt modtager.
- Det vurderes, om eleven skriftligt kan referere en læst tekst, en hændelse eller en oplevelse.

3. forløb: Læseplan for 10. klassetrin

De danskfaglige dimensioner danner fortsat grundlag for undervisningen, og læseplanen bygger videre på det arbejde, der er foregået på 7.-9. klassetrin. Bearbejdelsen af oplevelser og erfaringer støttes fortsat i stigende grad af analytisk virksomhed.

Der henvises i øvrigt til ”Formål” og ”Centrale kundskabs- og færdighedsområder i dansk”.

Faglige aktiviteter

- udforskning af sprog og tekster gennem samtale, øvelser og eksperimenter
- samtale og argumenterende drøftelse i klassen og i grupper
- emnediskussion
- længere mundtlig fremstilling, fx fortælling, redegørelse, foredrag evt. med efterfølgende debat
- elevernes og lærerens oplæsning
- læsning, såvel fri selvstændig læsning som læsning med specifikke formål
- individuel og fælles tekstproduktion
- håndskrivning og computerskrivning
- brug af bibliotek, samlinger og databaser
- andre aktiviteter, fx sang, illustrering, udstilling, drama/teater, fremstilling ved hjælp af computer, fx som præsentation.

Fagligt stof

Undervisningen omfatter

- egne og fælles oplevelser, tanker og følelser
- elevernes egne og fælles fremstillinger, både skriftlige og mundtlige udtryksformer, fx fiktive og ikke fiktive handlingsforløb, genstands-, person- og procesbeskrivelse, sagsfremstilling, genfortælling, referat og resume, digte, essays, rapporter, breve, læserbreve, anmeldelser
- litteratur, ældre og nyere, fx romaner, noveller og digte, skuespil, sagn og myter, eventyr, sagaer, folkeviser, sange og salmer
- anden fiktion, fx film, tegneserier, musikvideo, tv- og radiospil, computerspil
- sagtekster: fagtekster, avistekster, leksika, ordbøger og andre håndbøger, reklamer m.m.
- skærmttekster, fx databaser, elektronisk post, multimediepræsentation
- faktaprogrammer i elektroniske medier og film: nyhedsudsendelser og fx reportage, radiomontage, multimediepræsentation, oplysende og debatterende udsendelser
- billeder, fx fortællende og informative billeder, illustrationer.

Faglige områder

Sprog og tekster

Med udgangspunkt i sammenhængen mellem udtryk og indhold arbejdes der bl.a. med

- samspillet mellem teksttype, sprog, indhold og situation
- sproget som handlemulighed, fx som middel til konfliktløsning og overtalelse og som redskab for argumentet
- sprog og teksters æstetik.

Der arbejdes med

- kommunikation, herunder massekommunikation og andre kommunikationsformer
- tekstiagttagelse, bl.a. genre, kontekst, komposition, udtryksform, layout og andre grafiske virkemidler
- Sprogiagttagelse, herunder sprogbrug fx social, regional og aldersbestemt variation i sproget, dansk som andetsprog, stilistisk variation
- sprogligt udtryk, fx billedsprog, rim, rytme, ironi, ordspil
- ordforråd og orddannelse, faste udtryk og vendinger.

Sproglære indgår i arbejdet med sprog, sprogbrug og sprogrigtighed.

Den omfatter bl.a.

- betydning af ord og tekster, semantik
- periode- og sætningstyper
- sætningens opbygning og de vigtigste sætningsled
- ikke-sætningsformede ytringer
- ordklasser og bøjningsformer
- andet, fx sproglyde og udtale.

Litteratur

Med udgangspunkt i elevernes oplevelse og forståelse af litterære tekster arbejdes der bl.a. med

- litteraturens betydning for den enkelte læser
- samspillet mellem tekstens udsagn og læserens oplevelse
- samspillet mellem tekster, samtidige og fra forskellige perioder
- litterære sammenhænge, fx forfatterskab, genre, tema og motiv
- litterære perioder, herunder litteraturens almengyldighed og historiske tilknytning
- fortolkning, meddigtning og fortsat analytisk fordybelse, herunder arbejde med litterære genrer, persontegning og miljøbeskrivelse, handlingsforløb og –elementer, synsvinkel og fortællerrolle, komposition og fremstillingsformer, sprogligt udtryk, værdisystemer.

Tale og lytte

Der arbejdes fortsat med samtale og længere mundtlige fremstillingsformer samt med brug af hjælpemidler til støtte for mundtlig fremstilling, fx tavle, overheadprojektor, dias, bånd, edb etc.

I arbejdet indgår bl.a.

- samtale, herunder at lytte opmærksomt
- mundtligt referat
- mundtlig redegørelse og sagsfremstilling
- vurdering og bearbejdelse af mundtlig fremstilling
- kropssprog og personlig fremtræden

Eleverne arbejder bl.a. med

- at benytte og tage notater
- at udarbejde manuskript, herunder at disponere og benytte nøgleord
- at argumentere, dokumentere og begrunde
- at opsummere og konkludere.

Der arbejdes med det mundtlige udtryk, herunder artikulation, stemmestyrke, tale tempo og -rytme, frasering, pausering og kropssprog.

Skrive

Eleverne træner deres skriftlige udtryksfærdighed på grundlag af sammenhængen mellem mundtlighed, skriftligt udtryk og læsning. Der arbejdes med tekstens klarhed og forståelighed og samspillet mellem teksttype, indhold og situation. De forskellige skriftlige udtryksformer indbygges efterhånden i større selvstændige arbejdsforløb, fx projektarbejde og fri selvvalgt opgave.

Der arbejdes med layout, skriftformer, æstetik og funktion, i såvel elevernes egne produkter som i publikationer.

Der arbejdes med skriveprocessen, herunder

- stofindsamling og indhold
- tekstorganisering og komposition
- sproglig variation
- sproglig præcision og korrekthed
- sammenhæng og forskelle mellem tale og skrift
- tekstvurdering og -bearbejdning
- retstavning
- tegnsætning
- layout, skrift, illustrering og andre grafiske virkemidler.

Der arbejdes fortsat med håndskrift og skriftpleje.

Hastigheden og sikkerheden ved skrivning på tastatur trænes. Funktioner i tekstbehandling indlæres, når det falder naturligt i forbindelse med skriftligt arbejde.

Anvendelsesmuligheder, fordele og ulemper ved henholdsvis tekstbehandling og håndskrivning undersøges og diskuteres.

Læse

Der arbejdes med litterær og faglig læsning samt læsning af tekster på skærm. Eleverne undervises i efterhånden at tilpasse læseformen til tekstens krav og formålet med læsningen. Der arbejdes med læseforståelse og læsehastighed. Der kan arbejdes med studieteknik.

Se

Eleverne opøver deres færdighed i at beskrive, analysere og vurdere synsindtryk, herunder billedmæssige udtryk, samt i at anvende billeder som udtryk.

Undervisningen omfatter

- indhold
- helhed og elementer
- samspillet mellem billede og tekst
- synsvinkel, fokus og beskæring
- genre, fx illustration, kunstbillede, reklame og plakat.

Andre udtryksformer

Der arbejdes med andre udtryksformer i samspil med de øvrige faglige områder.

Der arbejdes med indhold, udtryk og æstetik.

Andre udtryksformer kan fx være illustration, drama/teater, udstilling, medier.

Vejledende bemærkninger til læseplanen for 10. klassetrin

1. Udtryk og indhold

Det er danskfagets særlige pointe, at udtryk og indhold hører sammen. I arbejdet med tekster i faget dansk interesserer man sig ikke kun for hvad der står, men også hvordan det står: Udtrykket er bestemmende for opfattelsen af indholdet. Dette gælder fra den enkleste meddelelse til den digteriske tekst.

Sproget er således danskfagets overordnede begreb, og digtningen i videste forstand fagets midtpunkt.

Når man arbejder med sprog og tekster, må iagttagelserne knyttes til indholdsforståelsen og ikke blot indskrænkes til registreringer af sproglige og stilistiske træk. Det har kun mening at udpege særlige sproglige og stilistiske træk i en tekst, hvis man også forsøger at gøre sig deres mening og virkning klar.

Man kan arbejde med digteriske teksters grundstruktur (kontrasten, gentagelsen, billedet (metaforen), symbolet) fx ved at overveje tekstens indre sammenhæng og komposition, ved at sammenligne handlingens kronologi med tekstens forløb, ved at inddele teksten i afsnit og give dem overskrifter, der tydeliggør strukturen, eller ved at prøve at forklare brud i teksten, parallelle passager eller modsætninger.

2. Skønlitteratur

En fortælling (fiktion i det hele taget) har en særlig fascinationskraft, fordi den taler konkret, mens alle andre fremstillinger (fx de videnskabelige) taler abstrakt gennem begreber, der udelukkende henvender sig til intellektet. Fiktionen formidler sin indsigt i en form, der henvender sig direkte til menneskets sanser og fantasi. Anskueliggørelsen gør emnet nærværende for den, der oplever værket, bringer emnet ind på livet af modtageren og giver mulighed for en mere direkte, mere elementær og mere personlig indsigt.

Den kunstneriske oplevelse er almen og konkret og har appel til det enkelte individ som et på en gang sansende, følende og tænkende væsen.

2.1 De skønlitterære genrer

Der arbejdes fortsat videre med hovedgenrerne epik, lyrik og dramatik, der repræsenteres fx ved læsning af romaner, noveller, sagaer, eventyr, fortællinger, folkeviser, digte, viser, sange og salmer, skuespil, hørespil, film m.m.

Der læses skønlitterære tekster af såvel nyere som ældre (fortrinsvis) danske forfattere.

Man kan evt. samarbejde med tysklæreren, således at man i perioder arbejder med de samme genrer og derved supplerer og støtter indlæringen af begreber og særlige kendetegn, der har med de forskellige genrer at gøre.

2.2 Børne- og ungdomslitteratur

Det vil være oplagt at bruge børne- og ungdomslitteraturen, der med udgangspunkt i elevernes egen situation ofte vil handle om det, som unge mennesker er optaget af. Den glidende overgang mellem børne-, ungdoms-, og voksenlitteratur gør det muligt at vælge bøger ud til fælles læsning, som kan bruges af klassen.

Udvælgelse af bøger til fælles læsning må foretages ud fra et kvalitetsskøn, og hensigten med at vælge en bestemt bog kan være afhængig af fx et undervisningsforløb, gennemgang af et forfatterskab, belysning af et bestemt motiv, periodelæsning, hensyntagen til elevernes interesse og modenhed.

2.3 Arbejdet med skønlitteratur

Tekstarbejdet omfatter en samtale om det læste.

Det kan være - afhængig af situationen, tekstens art og sværhedsgrad - et resumé, et referat eller en genfortælling gengivet af en enkelt elev eller af forskellige elever. Det kan være i form af spørgsmål og svar til den læste tekst evt. udarbejdet af eleverne selv, eller man kan arbejde med vendepunkter, hvor den enkelte elev finder frem til steder i teksten, som han/hun synes er vigtige steder, og som dernæst danner udgangspunkt for drøftelser af teksten i klassen.

Åbent formulerede spørgsmål giver mulighed for, at eleverne kan svare individuelt og komme frem med deres egen oplevelse af teksten.

I meddigtning er fx indlevelse, indsigt og eksperimenteren nøglebegreber.

Ved at arbejde med teksten på forskellige måder er der således lagt op til en mere individuel tilgang til det læste. Hvis man bygger på læserens eget medspil i tekstlæsningen, kan der opnås en større medleven og engagement hos eleverne.

Analysen er en systematisk afdækning af en teksts form og indhold. Analyseredskaberne skal tjene til at skærpe opmærksomheden, og analysen må ikke blive et formål i sig selv, men skal bearbejde den form for indlevelse, der er sket og forstærke iagttagelsen.

I 3. forløb arbejdes der med tekstanalyse, der skal være med til at skærpe opmærksomheden over for de enkelte teksters særlige træk. Tekstanalysen har til opgave at gøre oplevelsen af den læste tekst begribelig (at gøre oplevelsen til viden).

Ved fiktive tekster kan analysen deles i fire faser:

- Første fase er en elementær iagttagelse og beskrivelse af tekstens virkemidler (synsvinkel, komposition, forløbsstruktur, miljø, personer, sprog og stil).
- I anden fase kombineres ovenstående iagttagelser i helheder, i modsætnings- og spændingsforhold, i registrering af forandringer og tilstande, i påvisning af sammenhæng mellem form og indhold. Tekstens tema anskueliggøres. Teksten vurderes på sine egne betingelser.
- Tredje fase er en undersøgelse af tekstens værdigrundlag, dvs. teksten sættes ind i forskellige sammenhænge af forfattermæssig, tidsmæssig, historisk og ideologisk karakter.
- Endelig kan teksten i fjerde fase danne udgangspunkt for drøftelser af forskellige værdiforestillinger, herunder egne forestillinger og erfaringer med henblik på en vurdering og kritik af teksten.

I arbejdet med litteraturen vil man på 10. klassetrin kunne inddrage mere omfattende begreber fra filosofi, psykologi og samfundsforhold til uddybelse af det fortsatte analysearbejde. Dette medfører, at litteraturlæsningen omfatter tekster, der stiller større krav om indsigt i tilværelsens mangfoldighed.

Ved at inddrage ældre forfattere vil man gennem litteraturhistorien kunne komme ind på, hvordan man gennem tiderne har givet sine tanker og følelser udtryk, og hvordan litteraturen spejler den tid, den er blevet til i. Derved kan man blive opmærksom på, at litteraturen har forandret sig, fordi den måde livet leves på, har forandret sig, ligesom de måder, man tænker over sit liv, forandrer sig.

Når der arbejdes med analyse, er det med henblik på forståelse og fortolkning af tekster.

I fortolkningen, enkeltvis, i grupper eller i hele klassen, søger man at afdække, hvad teksten i sin helhed fortæller og betyder for en.

Ved perspektivering sætter eleverne teksten ind i bredere sammenhænge med andre tekster, med deres erfaringsverden, med deres syn på tilværelsen.

3. Sagprosa

Sagprosa er en betegnelse for enhver prosafremstilling, der ikke har fiktionskarakter. Oftest

beskriver sagprosaen den faktiske virkelighed. Sagtekstens afsender vil oplyse og ræsonnere, sagligt og kontrollerbart, om faktiske forhold i modsætning til fiktionstekstens afsender, der som en af sine hensigter vil formidle personlig livstolkning.

Sagprosaen kan i modsætning til fiktionen bedømmes som sand eller falsk, saglig eller usaglig, objektiv eller subjektiv (gælder dog ikke for forbud, formaninger eller lovtekster).

Nogle undergenrer befinder sig på grænsen mellem det fiktive og det ikke fiktive (fx den dokumentariske roman eller nogle af TV's faktionsformer (doku-drama)), og andre undergenrer som erindringer, biografier, rejseskildringer, essays kan være skrevet med så stor æstetisk og stilistisk bevidsthed, at de på trods af, at de ikke er fiktionslitteratur, af og til kan medregnes til skønlitteraturen. Der ligger i de ovennævnte bemærkninger, at ikke-fiktive sagtekster og skønlitterær fiktion må læses på forskellig måde.

3.1 Sagprosaens genrer

Der arbejdes fortsat med sagprosaetekster af forskellig art. Arbejdet hermed må føre frem til en forståelse af, hvordan enhver teksts form, opbygning og sprog hænger sammen med dens funktion

og kontekst. Således kan der arbejdes med breve, forskellige avistekster, reklamer, dagbøger, biografier, erindringer, brugsanvisninger m.m.

3.2 Arbejdet med sagprosa

I sagprosa er det ofte af værdi at undersøge forhold omkring kommunikation, fx sammenhængene mellem afsenderens hensigt, tekstens adressat, valget af genre og tekstens udformning.

I arbejdet med sagtekster rettes opmærksomheden imod indholdet som udtryk for nogle kendsgerninger, synspunkter eller oplysninger om faktiske forhold, som eleverne efterhånden skal kunne forholde sig bevidst til og udtrykke deres holdninger til.

Hovedspørgsmålene i arbejdet med ikke-fiktive tekster kan ofte stilles ud fra kommunikationsmodellens fokus på afsender – tekst/budskab – modtager:

- Hvem (afsender) siger
- Hvad (budskabets indhold)
- Til hvem (modtager)
- I hvilken form
- Hvorfor (budskabets hensigt) siges det netop på denne måde, og hvilken betydning har det for opfattelsen af budskabet (budskabets effekt).

I arbejdet med litteratur og dermed tekstarbejde må der foretages en skelnen mellem, hvad der forventes af en elev i realskolen og af en elev i gymnasiet. Indhold og vægtning af forskellige delelementer i undervisningen i realskolen vil til en vis grad være under indflydelse af kravene til den skriftlige og mundtlige realeksamen i dansk.

4. Sproglære

Den spontane interesse og nysgerrighed over for sprog er til stede hos eleverne – alene ud fra det faktum, at de betjener sig af to sprog - dansk og tysk.

Sproglæren bør imødekomme og udnytte de muligheder, der ligger i denne spontane nysgerrighed over for sprog.

Der er to hovedformål med sproglæren: at give indsigt og at give redskaber.

Sproglæren skal give eleverne indsigt i forholdet mellem sprog og kultur, den skal støtte elevernes bevidsthed om sprogets struktur og funktioner, sprogbrug og sprogrigtighed, dvs. at den skal hjælpe eleverne til at forstå, hvad sprog er, hvordan det fungerer, hvad sproglig variation er, og hvad den afspejler.

Sproglæren skal give eleverne redskaber i form af sproglige begreber og en vis terminologi. Disse redskaber har eleverne personligt brug for som led i deres danske dannelsesproces for at få et mere bevidst forhold til deres to-sprogethed og desuden som et praktisk hjælpemiddel for andre af skolens fag og fagdiscipliner, fx når de skal lære fremmedsprog.

Bl.a. af hensyn til fremmedsprog anvendes de latinske betegnelser inden for grammatikken (se bilag).

4.1 Sprogiagttagelse

Gennem iagttagelse af sproget i fx litterære tekster, sagtekster, i samtalsituationer, ved at lytte til fortællinger og oplæsning vil eleverne ved lærerens hjælp komme frem til generaliseringer om sprog og sproglige fænomener.

4.2 Arbejdet med sproglære

Der arbejdes med sprogiagttagelse, der kan gå fra en enkelt konstatering af, at en tekst fx er af ældre eller nyere dato, at der benyttes skriftsprog og/eller talesprog, at sproget er enkelt eller kompliceret til en grundigere undersøgelse af stavning og bøjningsformer i fx ældre tekster.

Ved læsning af ældre litteratur kan eksempler på ældre sprogbrug danne optakt til iagttagelser over tidsbetingede ændringer i sproget.

Andre tekster vægter den sociale dimension, og her kan opmærksomheden rettes mod sprogets kommunikative sider – hvordan taler vi med hinanden – hvordan kan vi både udelukke og skabe fællesskab med vores sprogbrug?

Sprogligt kan samtaler af denne art være med til at udvide elevernes ordforråd og knytte forbindelsen mellem begreber og sprog tættere sammen.

4.3 Grammatik

Der arbejdes fortsat med ordklasserne og deres betydning ved sætningsdannelser.

Der arbejdes med:

- substantiver
- verber
- adjektiver
- præpositioner
- pronominer
- numeralier
- adverbier
- konjunktioner

Vægten af arbejdet med grammatikken vil i høj grad være afhængig af klassens og den enkeltes behov. Vejledning i grammatiske problemer er på nuværende tidspunkt mest individuel. Det vil være oplagt at tage udgangspunkt i elevens eget materiale.

4.4 Tegnsætning og sætningsled

Der arbejdes fortsat med forskellige periodetyper:

punktum, komma, spørgsmålstejn, udråbstegn, tegnsætning ved direkte tale.

Der arbejdes med traditionelt (grammatisk) kommatering, hvor hovedvægten lægges på arbejdet med elevernes egen skriftlige opgaver.

Eleverne i G10 præsenteres for de danske kommaregler, der giver mulighed for at vælge mellem 'traditionelt komma' og 'nyt komma'.

4.5 Retstavning

De fleste elever vil på nuværende tidspunkt være nået ret langt i deres staveudvikling. Nogle stavefejl på dette trin skyldes forvekslinger af morfemer pga. manglende kendskab til morfemernes betydning. Nogle stavefejl har at gøre med sammensatte ord, andre skyldes manglende begreber.

Der kan også være tale om særligt vanskelige ord, fx fremmedord. På nuværende trin er arbejdet med ordbøger særdeles relevant, idet man ofte kun er i tvivl om et enkelt bogstav eller to i et ord. Det letter opslagsmulighederne. Staveundervisningen vil fortsat være differentieret.

5. Tale og lytte

5.1 Samtalen

Gennem samtalen kan eleverne opdage, at udveksling af opfattelser kan være vejen frem til større forståelse af egen og andres situation. Dette forudsætter, at man lytter til hinanden og respekterer den enkeltes indlæg. Der skal fortsat være plads til den frie og undertiden uforpligtende samtale, men ellers udspringer samtalen ofte af fælles oplevelser, fælles anliggender, i noget hørt, set eller læst. Tekster, der rummer udtryk for holdninger, kan lægge op til inddragelse af etiske spørgsmål.

Sigtet med samtalen under fastlagte former er, at eleverne får øvelse i at udtrykke sig i forhold til et givet emne, herunder redegøre for forskellige holdninger, argumentere for et synspunkt og anføre grunde.

Endelig er det af betydning, at eleverne får øvelse i at opsummere og konkludere.

Arbejdet hermed skal ligeledes gerne styrke elevernes selvtillid, så de tør, kan og vil udtrykke sig mundtligt på dansk i grupper eller i et større forum.

5.2 Andre mundtlige fremstillingsformer

Der arbejdes fortsat med de mundtlige udtryksformer som genfortællingen, referat og resumé.

Ligeledes fortsætter arbejdet med at benytte notater, nøgleord samt træning i at disponere. Udover at bruge hjælpemidler i den mundtlige fremlæggelse (fx tavle, overheadprojektor) må eleverne efterhånden lære at overveje stilleje, ordvalg og andre sproglige virkemidler.

Stemmebrug, mimik og kropssprog er vigtige faktorer i alt mundtligt arbejde. Det er med til at gøre talen levende.

Drama i fri og bunden form kan være en måde at komme ind på dette område.

Oplæsning er stadigvæk en god mulighed for at arbejde med stemmeføring og udtale. Det gælder såvel elevens oplæsning som lærerens oplæsning.

6. Skrive

Målet med det skriftlige arbejde er, at eleverne bliver i stand til at bruge skriftsproget dels til at løse større eller mindre opgaver, dels til at fastholde og videreføre tanker, følelser og viden. Færdighed i skriftligt at fastholde og bearbejde såvel faglige impulser som egne tanker og følelser opøves.

Elevernes sproglige færdigheder søges udbygget ved at arbejde med forskellige teksttyper. Det må tilstræbes, at eleverne udvikler en klar udtryksform, der er tilpasset teksttype og modtager. Formel korrekthed må tilstræbes inden for de forskellige genrer.

Ved at arbejde med forskellige genrer skærpes den sproglige opmærksomhed sammen med bevidstheden om de mange udtryksmuligheder.

Arbejdet med skriftlig dansk er et håndværk, som kræver øvelse og støtte langt op i skoleforløbet, ikke mindst da mange af vore elever i deres dagligdag ikke bruger det danske skriftsprog udover i skolen. En del skriftlige arbejder kan med fordel gennemføres som procesorienteret skriftlig fremstilling. Før og undervejs i skriveprocessen er det af betydning, at eleverne får megen støtte. Der rettes og skrives om undervejs under vejledning af lærer og evt. klassekammerater. Man tillægger selve skriveprocessen stor betydning og arbejder med teksten, til den fremstår som et færdigt og afsluttet produkt, der opfylder de intentioner, man havde, da man startede.

Det vil være naturligt at benytte sig af de fordele, brugen af et tekstbehandlingsprogram giver. Dette vil gøre det lettere at omskrive, rette og flytte afsnit efter behov samt muliggøre en hensigtsmæssig opstilling af sin tekst afhængig af formålet med teksten.

Der arbejdes fortsat med emnestile, referat, resumé, anmeldelser, gengivelse af tænkte og virkelige handlingsforløb, breve, beskrivelser, kommentering, digte, forskellige sagteksttyper og andre skriftlige genrer.

Projektarbejdsformen giver eleverne mulighed for at fordybe sig i et fælles eller selvvalgt emne over et længere tidsrum. Det kan være et danskfagligt emne eller et emne, der går på tværs af fagene.

Projekt opgaven er en opgavetype, der giver gode muligheder for, at eleven kan arbejde med disponering, indhold, opsætning og layout, illustrering, sprog, retstavning og tegnsætning i et større samlet forløb.

6.1 Håndskrift, skriftpleje og skrivning på tastatur

Der arbejdes fortsat med håndskrift og skriftpleje.

Hastigheden og sikkerheden ved skrivning på tastatur trænes. Funktioner i tekstbehandling indlæres, når det falder naturligt i forbindelse med skriftligt arbejde.

Anvendelsesmuligheder, fordele og ulemper ved henholdsvis tekstbehandling og håndskrivning undersøges og diskuteres.

7. Læse

Formålet er, at eleverne bevarer og udfolder deres læselyst og efterhånden vænner sig til kritisk og konstruktivt at bearbejde og vurdere det, de læser.

Det er stadigvæk af stor betydning, at eleverne opmuntres til at læse meget – også i deres fritid, da det er den vigtigste kilde til – uden for skolen – at forbedre og udvide kendskabet til dansk sprog og kultur.

7.1 Læseundervisning i 3. forløb

Der arbejdes med litterær og faglig læsning samt læsning af tekster på skærm.

Eleverne undervises i at variere deres læseform og læsehastighed (fx nærlæsning, skimning, diagonallæsning, etc.) efter tekstens krav og formålet med deres læsning. Der kan arbejdes med studieteknik.

8. Se

Arbejdet med billedlæsning fortsættes, idet der tages udgangspunkt i oplevelsen, og der sættes på forståelsen gennem arbejdet med beskrivelse, analyse, fortolkning og vurdering af billedet.

Bilag

Vurderingskriterier til brug ved realksamen i dansk stil ved de danske skoler i Sydslesvig

Ved vurderingen af de skriftlige eksamensopgaver i dansk bør der lægges vægt på:

1. Indhold
2. Disponering
3. Sproglig fremstilling
4. Formel sproglig korrekthed

Ved bedømmelsen anlægges en helhedsvurdering, idet man vurderer, om eleven giver en dækkende besvarelse af den stillede opgave.

1. Indhold

Det vurderes positivt

- når delopgaver, der stilles til en opgave, fremstår som tyngdepunkter i den skriftlige besvarelse
- når eleven viser færdigheder i at begrunde synspunkter og argumentere, hvor dette forventes
- når indholdet er fyldestgørende belyst, idet der er inddraget aspekter ved emnet eller detaljer i et handlingsforløb
- når der gives udtryk for viden, oplevelse og overvejelser.

2. Disponering

Disponeringen skal vise, at eleven har overvejet, hvad der skal fremstilles og i hvilken rækkefølge.

Disponeringen kan vise, at eleven har overblik over sit stof og eventuelt udtrykke en samlende idé eller hensigt i besvarelsen.

3. Sproglig fremstilling

Sproget må være præget af et hensigtsmæssigt ordvalg. Fremstillingsformen inden for forskellige skriftsprogsgenrer kan række fra

- det personlige og flydende sprog, der er karakteriseret ved et præcist og varieret ordvalg
- et klart og sammenhængende sprog, der er karakteriseret ved et dækkende og rimeligt varieret ordvalg
- det mindre nuancerede sprog, der er præget af et ensformigt og unuanceret ordvalg.

4. Formel sproglig korrekthed

Formel sproglig korrekthed indeholder retstavning, regler for bøjning af ord, orddannelse, sætningsopbygning mv.

Den gode opgave er kendetegnet ved overvejende sikkerhed i den elementære grammatik.

Sammenfatning

En skriftlig opgave er tilfredsstillende besvaret, når opgavens forskellige punkter er blevet belyst og besvaret ved brug af tekst og evt. bilag, og når eleven formår at perspektivere stoffet ved at komme med selvstændige overvejelser til et givet problem/spørgsmål. Dertil kommer færdigheder i at argumentere for egne synspunkter, hvis dette forventes.

Ovennævnte krav ses i relation til elevens evne til at disponere opgaven fornuftigt og endelig, at den samlede skriftlige besvarelse kan læses og forstås af modtageren uden gentagne generende sproglige fejl eller germanismer.

Bilag

Vurderingskriterier til brug ved realeksamen i mundtlig dansk ved de danske skoler i Sydslesvig

Eksamensform

Eleverne går til eksamen i grupper på 3-5 personer pr. hold. Alle elever på et hold har det samme tekstoplæg, som kan bestå af en enkelt tekst eller være sammensat af to eller flere tekster.

Forberedelsestiden er ca. 30 minutter, hvilket stort set er svarende til den tid, et hold er oppe til eksamen.

Eleverne må have egne notater med til forberedelse, og der stilles ordbøger til rådighed i forberedelseslokalet (Nu-dansk ordbog, Fremmedordbog).

Indledning

Der bør være en rimelig afvejning mellem bedømmelsen af de sproglige færdigheder og de mere danskfaglige færdigheder. Det betyder, at karakteren for en præstation ved den mundtlige eksamen gives på grundlag af en helhedsvurdering af elevens færdighed i tekstarbejde og mundtlig fremstilling.

Prøven kan betragtes som en samtalsituation omkring et danskfagligt emne, hvor elevens opgave er så godt som muligt at formidle sin opfattelse til lærer og censor. Desuden vil der på holdet være mulighed for at kommentere og diskutere hinandens indlæg på samme måde, som eleverne kender det fra den almindelige undervisning.

Ved vurdering af en mundtlig præstation bør der lægges vægt på, at eleverne viser :

- Forståelse af oplægget
- Færdighed i at vurdere og fortolke oplægget
- Færdighed i at perspektivere
- Klar og tydelig formuleringsevne i længere indlæg
- At de kan gå konstruktivt ind i en dialog

Forståelse af oplægget

Eleven skal kunne gøre rede for sin opfattelse og forståelse af oplægget ved at gengive væsentlige dele af indholdet. Eleven kan fx demonstrere sin forståelse af oplægget gennem en redegørelse for tekstens forløb og struktur, og denne redegørelse kan eventuelt føre frem til en bestemmelse af tekstens tema og hensigt.

Færdighed i at vurdere og fortolke oplægget

Ved vurdering af oplægget må eleven kunne gøre rede for og begrunde sin holdning til det. Egen opfattelse sammenlignet med oplæggets værdier kan også indgå i vurderingen. Det bedømmes positivt, når eleven er i stand til at dokumentere synspunkter og argumentere i forhold til tekstoplægget og egen holdning.

Ved fortolkningen gøres der rede for, hvad man mener, oplægget udtrykker. Fortolkningen rækker ud over den rene forståelse.

Fortolkningen og vurderingen af oplægget skal være baseret på analytiske iagttagelser i oplægget.

Færdighed i at perspektivere

Eleven viser her sin evne til at se oplægget i en større sammenhæng. Det kan være i forhold til tekstopgivelserne, elevens egen læsning, egne oplevelser og erfaringer eller eget syn på tilværelsen.

Det vurderes positivt, når eleven gør rede for sammenhængen ved at komme med eksempler og ved en rimelig argumentation.

Klar og tydelig formuleringsevne

Eleven skal i sin redegørelse kunne artikulere klart og forståeligt i længere indlæg. Man skal umiddelbart kunne forstå, hvad eleven siger.

Sproget må være nogenlunde korrekt, men det må anses for rimeligt, at et vist mål af fejlformuleringer og selvrettelser forekommer, da dette er karakteristisk for talesproget.

Germanismer kan forekomme, men vil, hvis de tager overhånd, efterlade et indtryk af sproglig usikkerhed.

Evne til at gå konstruktivt ind i en dialog

Eleven skal kunne vise, at han kan lytte og gå konstruktivt ind i en dialog, dvs. kunne forholde sig til det, samtalepartnerne siger (læreren, kammeraterne, censor). Eleven må have mulighed for at give en sammenhængende fremstilling for derefter at indgå i en samtale med udgangspunkt i redegørelsen.

Afsluttende

Da eleverne går op til eksamen i hold, er taletiden for den enkelte elev begrænset set i forhold til enkeltmandseksamen. Det kan forekomme, at den enkelte elev ikke får mulighed for at dække alle de områder, der er nævnt i vurderingskriterierne. Dette bør der selvfølgelig tages hensyn til ved bedømmelsen, idet eleven kun bedømmes på det, han/hun har haft mulighed for at gøre rede for og rent faktisk er blevet eksamineret i. Dog må man bestræbe sig på at give alle eleverne mulighed for at fremkomme med, hvad de har forberedt i forberedelsestiden.

Vurderingen er en helhedsvurdering og vægtningen af de enkelte elementer beror på et skøn, idet der både tages hensyn til danskfaglige og sproglige færdigheder.

Bilag

**Oversigt over de vigtigste danske
grammatiske betegnelser**

1.
Navneord
fælleskøn
intetkøn
ental
flertal
ubestemt
bestemt
nævnefald
ejefald
egennavne
2.
Udsagnsord
bydeform
navnemåde
nutid
datid
nutids tillægsmåde
datids tillægsmåde
før nutid
før datid
fremtid
ønskemåde
hjælpeudsagnord
handleform
lideform
3.
Tillægsord
grundform – 1. grad
højere grad – 2. grad
højeste grad – 3. grad
4.
Bord

**Oversigt over de vigtigste latinske
grammatiske betegnelser**

1.
Substantiver
-
neutrum
singularis
pluralis
-
-
nominativ
genitiv
-
2.
Verber
imperativ
infinitiv
præsens
imperfektum
præsens participium
perfektum participium
perfektum
plusquamperfektum
futurum
konjunktiv
modalverber
aktiv
passiv
3.
Adjektiver
positiv
komparativ
superlativ
4.
Adverbier

5.

Stedord

personlige stedord
nævnefald
afhængighedsfald
ejefald
henførende stedord
ejestedord
tilbagevisende stedord
påpegende stedord
spørgende stedord
ubestemte stedord

6.

Talord

mængdetal
ordenstal

7.

Bindeord

sideordningsbindeord
underordningsbindeord

8.

Forholdsord

9.

Udråbsord

10.

Kendeord

Sætningens vigtigste led:
udsagnsled
grundled
genstandsled
hensynsled
forholdsordsled
omsagnsled til grundled
omsagnsled til genstandsled

5.

Pronominer

-
nominativ
akkusativ og dativ (er det samme på dansk)
genitiv
relative pronominer
possessive pronominer
refleksive pronominer
demonstrative pronominer
interrogative pronominer
indefinitive pronominer

6.

Numeralier

-
-

7.

Konjunktioner

-
-

8.

Præpositioner

9.

Interjektioner

10.

Artikler

verballed
subjekt
objekt
dativ-objekt
præpositions-forbindelse
subjektsprædikat
objektsprædikat

